

Dr. sc. Zoran Burić*

DEVETA NOVELA ZAKONA O KAZNENOM POSTUPKU – MODERNO PRAVOSUĐE SPREMNO ZA BUDUĆE IZAZOVE?

U radu se analiziraju najvažnije novosti koje su u hrvatski kazneni postupak uvedene sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz 2022. godine. Taj zakon obilježava težnja za modernizacijom kaznenog postupka kroz uvođenje elektroničke komunikacije između tijela kaznenog postupka i njegovih sudionika, širenje mogućnosti održavanja ročišta na daljinu i obvezno tonsko snimanje rasprave. Sve te promjene otvorile su neka važna pitanja vezana uz način na koji naše kazneno pravosuđe trenutačno djeluje, kao i uz njegovu sposobnost da se ciljanim promjenama prilagodi, ali i uz usklađenost samih promjena s nekim drugim procesnim pravilima i temeljnim pravima procesnih sudionika, prije svega okrivljenika. S ciljem ubrzanja postupka u zakon je ugrađena i zabrana dvostrukog ukidanja prvostupanjske presude, u vezi s kojom se podigla poprilična bura u stručnoj javnosti. U radu se argumentira zbog čega su promjene koje donosi ZIDZKP/22 bile nužne, ali se upozorava i na određene nedomišljenosti i druge manjkavosti predloženih rješenja.

Ključne riječi: kazneni postupak, modernizacija, digitalna tehnologija, elektronički podnesak, elektronička dostava, ročište na daljinu, tonsko snimanje rasprave, ukidanje prvostupanjske presude

1. UVOD

Čuđenje i nevjericu u općoj, pa i stručnoj javnosti, osobito kod onih koji kao novi, informacijsko-tehnološki u potpunosti osposobljeni ljudi ulaze u sustav, izaziva činjenica niske razine uporabe informacijsko-komunikacijskih tehnologija u kaznenom postupku. Mladim ljudima izgleda nevjerojatno da se

* Dr. sc. Zoran Burić, izvanredni profesor na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; zoran.buric@pravo.hr; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5353-8478>

u kaznenom postupku odvjetnici i suci dopisuju pismima, da se spisi iz državnog odvjetništva na sud prevoze kombijima ili prenose tekličima, a da se na raspravama diktira zapisnik. Tako susreti s kaznenim pravosuđem ostavljaju dojam tromog i na promjene nespremnog sustava, koji tvrdoglavo inzistira na uhodanim obrascima rada i postupanja, istodobno sustavno gubeći povjerenje društva da je sposoban na adekvatan način obavljati od istog tog društva povjerene mu zadaće.

Mogućnost za izmjenu toga stanja nudi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (dalje u tekstu: ZIDZKP), koji je Hrvatski sabor donio na sjednici održanoj 1. srpnja 2022.¹ Radi se o devetoj noveli Zakona o kaznenom postupku iz 2008. godine (dalje u tekstu: ZKP).² Iz Prijedloga ZIZKP-a koji je Vlada u saborsku proceduru uputila u ožujku 2022. godine vidljivo je da je cilj tih izmjena i dopuna bilo „provođenje reforme kaznenog postupka u smislu proširenja uporabe informacijsko-komunikacijskih tehnologija u kaznenom postupku, i to uvođenjem e-komunikacije, proširenjem uporabe tonskog snimanja na sve rasprave u kaznenom postupku te proširenjem mogućnosti korištenja audio-video linka“.³ Sve navedene promjene dio su Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021.–2026. Vlade Republike Hrvatske, koji je u odnosu na pravosuđe usmjeren na stvaranje „Modernog pravosuđa spremnog za buduće izazove“.⁴

Iz teksta Konačnog prijedloga ZIDZKP-a, kao i iz konačno od Sabora donesenog Zakona, vidljivo je da su ciljevi Vlade u međuvremenu prošireni i na reformiranje žalbenog postupka kroz ograničavanje ovlasti žalbenog suda da u istom predmetu više nego jednom ukida prvostupanjsku presudu.⁵ Ako bismo željeli oba ta cilja svesti na zajednički nazivnik, morali bismo zaključiti da je deveta novela ZKP-a primarno usmjerena na ubrzanje kaznenog postupka, i to kroz novu regulaciju tehničko-organizacijskih pitanja, a ne kroz redefiniranje odnosa između subjekata kaznenog postupka i drugih njegovih sudionika. To, dakako, ne znači da tehničko-organizacijske promjene, osobito one važnije, a u te svakako pripadaju i one koje su bile predmet devete novele, ne utječu na sve koji sudjeluju u kaznenom pravosuđenju.

¹ Narodne novine, br. 80/22.

² Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12 – Odluka i Rješenje USRH, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 80/22.

³ Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, ožujak 2022., str. 1.

⁴ *Ibid.*, str. 2.

⁵ Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, lipanj 2022., str. 15–16.

Iz usvojenog teksta zakona vidljivo je da je Vlada svoje ciljeve za sada ostvarila, odnosno da su u odredbama ZKP-a zaista proširene mogućnosti uporabe informacijsko-komunikacijskih tehnologija u kaznenom postupku, i to uvođenjem e-komunikacije, obveznog tonskog snimanja rasprave i uvođenjem mogućnosti sudjelovanja na sjednici optužnog vijeća i na pripremom ročištu putem audio-videoveze. Jednako je tako ograničena ovlast žalbenog suda da u istom predmetu više nego jednom ukida prvostupanjsku presudu i uvedena obveza da se, pod određenim okolnostima, pred žalbenim sudom provede rasprava. Cilj je ovoga rada ispitati opravdanost učinjenih promjena i ocijeniti jesu li njima poduzeti koraci u smjeru stvaranja „Modernog pravosuđa spremnog za buduće izazove“. Kako bi se taj cilj ostvario, u nastavku se prikazuju i analiziraju najvažnije odredbe ZID ZKP-a.

Najvažnije se promjene analiziraju kroz usporedbu s rješenjima iz drugih sustava. Kako bi se pribavili komparativni podaci, kratki upitnik s pitanjima koja se odnose na najkontroverznije izmjene i dopune ZKP-a odaslane su nastavnicima kaznenog i kaznenog procesnog prava na sveučilištima devetnaest europskih zemalja. Konačno su prikupljeni podaci iz devet zemalja.⁶ Pored tih podataka za argumentiranje stajališta u radu korištena je i dostupna znanstvena i stručna literatura, a vezano uz pitanje zabrane dvostrukog ukidanja prvostupanjske presude analizirana je praksa Europskog suda za ljudska prava.

2. ELEKTRONIČKA KOMUNIKACIJA

Slanje pisama odavno je prestalo biti uobičajeni način komuniciranja. Osobito u poslovnom svijetu, ali i u svakodnevnom kontaktu sa zdravstvenim, školskim i drugim ustanovama, naviknuti smo na komuniciranje elektroničkom poštom ili drugim informacijsko-komunikacijskim sredstvom, kao i na korištenje različitih informacijsko-komunikacijskih usluga. To vrijedi i za one sustave u kojima se razmjenjuju osjetljivi podaci i u odnosu na koje se postavljaju visoki zahtjevi u vezi sa sigurnošću i povjerljivošću komunikacije. Pravosuđe, i to **kazneno pravosuđe, ostalo je jedan od rijetkih bastiona komunikacije poštom**. Komunikaciju poštom danas je moguće razumjeti i tolerirati u odnosu na građane koji nisu informacijski pismeni, ali u odnosu na osobe koje se s pravosuđem susreću u svojem profesionalnom svojstvu radi se o teško razumljivom inzistiranju na prošlosti.⁷ Nakon što je e-komunikacija već „u primjeni na svim trgovačkim sudovima, upravnim sudovima, na

⁶ Estonije, Francuske, Italije, Litve, Poljske, Portugala, Slovenije, Španjolske i Švedske.

⁷ U istom smislu vidi Kos, Damir, Što donosi novi Prijedlog IX. novele Zakona o kaznenom postupku, u: *Novine u kaznenom zakonodavstvu – 2022.*, Vrhovni sud Republike Hrvatske i Pravosudna akademija, Opatija, 9.–10. svibnja 2022., str. 8.

općinskim i županijskim sudovima u parničnim postupcima te na Visokom trgovačkom sudu Republike Hrvatske“,⁸ napokon je došlo vrijeme za uvođenje e-komunikacije i u kaznene postupke.

E-komunikacija podrazumijeva mogućnost slanja podnesaka i njihovih priloga tijelima kaznenog postupka (podnesci u elektroničkom obliku), kao i primanja odluka i dopisa tijela kaznenog postupka putem sigurnog informacijskog sustava (elektronička dostava).⁹

2.1. Podnesci u elektroničkom obliku

Temeljna odredba kojom se uvodi e-komunikacija u kazneni postupak novi je čl. 78.a ZKP-a.¹⁰ Tom se odredbom uvodi mogućnost podnošenja podnesaka tijelu koje vodi postupak (državnom odvjetništvu ili sudu) elektroničkim putem, odnosno putem sigurnog informacijskog sustava (st. 1.),¹¹ koji je već uspostavljen od strane ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa (st. 6.) i primjenjuje se u drugim granama pravosuđa. Osim te mogućnosti, za velik broj sudionika kaznenog postupka, odnosno za one koji u njemu sudjeluju ne kao privatni građani, već u svom profesionalnom svojstvu, uvedena je obveza podnošenja podnesaka elektroničkim putem. Ta obveza primjenjuje se u odnosu na državna tijela, državno odvjetništvo, odvjetnike, sudske vještake, sudske tumače i pravne osobe (st. 2.). Svi nabrojani dužni su tijelu koje vodi postupak podneske podnositi u elektroničkom obliku. Na isti način na koji se podnose podnesci podnose se i svi njihovi prilozi koji postoje u elektroničkom obliku. Podnesak se smatra predanim tijelu koje vodi postupak nakon što informacijski sustav podnositelju potvrdi primitak podneska (st. 4.). Informacijski sustav automatski potvrđuje primitak podneska, što znači da se trenutak podnošenja gotovo pa preklapa s trenutkom potvrde primitka.

Ta je odredba kreirana po uzoru na čl. 106.a Zakona o parničnom postupku (ZPP).¹² Glavna pitanja koja su se vezano uz prilagodbu te odredbe okružuju

⁸ Prijedlog (*op. cit.*, bilj. 3), str. 2.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Osim zakonskim izmjenama elektronička komunikacija u kaznenom postupku uređena je i Pravilnikom o elektroničkoj komunikaciji u kaznenom postupku, Narodne novine, br. 97/22.

¹¹ Da bi osoba mogla koristiti ovu opciju, mora imati mogućnost potpisivanja kvalificiranim elektroničkim potpisom (st. 3.).

¹² Službeni list SFRJ, br. 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91 i Narodne novine, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22. Vezano uz podnesak u elektroničkom obliku u parničnom postupku vidi Maganić, Aleksandra, *Primjena elektroničke tehnologije u parničnom postupku*, u: Novine u parničnom procesnom pravu, Hrvatska akade-

kaznenoga postupka postavila odnosila su se na sljedeće: u odnosu na koja se tijela u kaznenom postupku uvodi mogućnost podnošenja elektroničkih podnesaka (policija, državno odvjetništvo, sud); za koga se uvodi obveza podnošenja elektroničkih podnesaka; koje posljedice nastupaju u slučaju da osoba ne postupi u skladu s obvezom podnošenja elektroničkog podneska. U odnosu na prvo pitanje mogućnost e-komunikacije uvedena je u odnosu na tijelo koje vodi postupak (državno odvjetništvo i sud). Već je objašnjeno u odnosu na koje je osobe i iz kojih razloga uvedena obveza e-komunikacije. Ovdje je potrebno samo istaknuti da obveza podnošenja elektroničkih podnesaka nije uvedena u odnosu na okrivljenika (uključujući i okrivljenu pravnu osobu),¹³ svjedoke, žrtvu i oštećenika, privatnog tužitelja i oštećenika kao tužitelja.

Vežano uz posljedice u ZKP nije unesena odredba čl. 106.a st. 6. ZPP-a, prema kojoj će sud podnositelju za kojeg postoji obveza e-komunikacije, a koji podnesak nije podnio u elektroničkom obliku, naložiti da u roku od osam dana podnesak dostavi u elektroničkom obliku te da će se smatrati da je podnesak povučen ako ne postupi u skladu s nalogom. Činjenica da ta odredba nije prenesena u ZKP ostavlja otvorenim pitanje koje su po ZKP-u posljedice nepostupanja po obvezi podnošenja podneska u elektroničkom obliku. U nedostatku izričite zakonske odredbe moguće je primijeniti opću odredbu čl. 78. st. 3.,¹⁴ što bi dovelo do sličnih posljedica onima koje su propisane ZPP-om (samo što se podnesak ne bi smatrao povučenim, već bi bio odbačen). Svakako bi u budućim izmjenama i dopunama ZKP-a trebalo razmisliti o mogućnosti da se u ZKP unese odredba prema kojoj bi tijelo koje vodi postupak onoga koji je obavezan podnijeti u elektroničkom obliku podnesak koji je vezan za određeni

mija znanosti i umjetnosti, Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava, Zagreb, 2020, str. 102–104. O problemima s uspostavom elektroničke komunikacije u parničnom postupku vidi Uzelac, Alan, *COVID-19 kao katalizator za digitalizaciju pravosuđa?*, u: *Primjena prava za vrijeme pandemije COVID-19*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava, Zagreb, 2021, str. 373–374.

¹³ Iako se opravdano postavlja pitanje postoje li valjani razlozi zbog kojih bi se okrivljene pravne osobe izuzelo iz obveze elektroničke komunikacije. S jedne strane, budući da pravne osobe u kaznenom postupku sudjeluju putem svojeg predstavnika, takva bi obveza ograničavala mogućnosti izbora predstavnika (moralo bi se raditi o osobi koja je sposobna sa sudom komunicirati elektroničkim putem). S druge strane položaj okrivljene pravne osobe, pa ni u odnosu na neka temeljna procesna prava kao što je privilegij protiv samooptuživanja, nije istovjetan položaju okrivljenika fizičke osobe. U vezi s tom problematikom v. Lonardo, Luigi, *The Veiled Irreverence of the Italian Constitutional Court and the Contours of the Right to Silence for Natural Persons in Administrative Proceedings*, *European Constitutional Law Review*, 2021, str. 707–723.

¹⁴ „Ako u ovom Zakonu nije drukčije propisano, tijelo koje vodi postupak će podnositelja podneska koji je nerazumljiv ili ne sadrži sve što je potrebno da bi se na temelju njega moglo postupati pozvati da podnesak ispravi, odnosno dopuni, a ako on to ne učini u određenom roku, podnesak će se odbaciti.“

rok, a na taj način nije ga podnio, pozvalo da ponovno podnese podnesak u elektroničkom obliku, ali samo unutar izvornoga (a ne nekog dodatnog) roka za podnošenje podneska. Naknadno podneseni podnesak, koji je podnesen izvan izvornoga roka za njegovo podnošenje, trebalo bi odbaciti. Jedino takva odredba spriječila bi eventualne zlouporabe i jamčila da pravila o elektroničkoj komunikaciji s tijelom koje vodi postupak zaista ostvare svoju svrhu, odnosno ubrzaju postupak.

2.2. Elektronička dostava

Elektronička dostava uvedena je u kazneni postupak izmjenama čl. 170. i unošenjem novog čl. 172.a.¹⁵ U čl. 170. st. 1. unesena je druga rečenica, kojom je uvedena obvezna elektronička dostava svima onima koji su obvezni podnositi elektroničke podneske (državnom tijelu, državnom odvjetništvu, odvjetnicima, sudskim vještacima, sudskim tumačima i pravnim osobama). Elektronička dostava znači dostavu putem informacijskog sustava. Onima koji nisu obvezni podnositi elektroničke podneske dostava će se obaviti putem informacijskog sustava samo ako pristanu na takav način dostave (st. 2.). Svoj pristanak mogu u svakom trenutku povući. U nacrtu Prijedloga ZIDZKP-a koji je poslan u javno savjetovanje stajala je odredba prema kojoj će se u odnosu na osobu koja nije obveznik e-komunikacije, a koja tijelu koje vodi postupak podnesene podnesak na taj način (putem informacijskog sustava), pretpostaviti da je suglasna s tim da joj se na isti način dostavljaju odluke i dopisi.¹⁶ U javnom savjetovanju toj se odredbi prigovorilo da „predstavlja kršenje prava obrane“ te da „okrivljenik mora izričito pristati na to da mu se dostava vrši elektroničkim putem“. Predlagatelj je nakon iznesene primjedbe od predložene pretpostavke odustao.¹⁷ Međutim postoji niz argumenata koji upućuju na to da od te pretpostavke nije bilo potrebno odustati. Prije svega, okrivljenik nema pravo na određenu vrstu dostave, odnosno u ovom slučaju na dostavu poštom. Okrivljenik ima pravo na odgovarajući način saznati za sadržaj odluka koje se u postupku donose te pravovremeno biti obaviješten o procesnim radnjama. Ako je okrivljenik pokazao da elektronički može komunicirati s tijelom koje

¹⁵ I ove su odredbe, uz odgovarajuće prilagodbe, kreirane po uzoru na ZPP. O elektroničkoj dostavi u parničnom postupku vidi Maganić, *op. cit.*, str. 105–108.

¹⁶ „Ako tijelu koje vodi postupak stranka ili drugi sudionik postupka podnesak podnese putem informacijskog sustava, smatra se da je suglasan da mu se dostava obavlja istim putem, dok ne priopći drugačije.“

¹⁷ „Ako tijelu koje vodi postupak stranka ili drugi sudionik postupka podnesak podnese putem informacijskog sustava, tijelo koje vodi postupak pozvat će stranku ili drugog sudionika da se očituje pisano ili usmeno na zapisnik da li je suglasan da mu se dostava obavlja putem informacijskog sustava.“

vodi postupak, razumno je pretpostaviti da mu se na isti način mogu dostavljati odluke i dopisi. Okrivljenika koji je pokazao da putem informacijskog sustava može komunicirati s tijelom koje vodi postupak nepotrebno se opterećuje obvezom da se „očituje pisano ili usmeno na zapisnik da li je suglasan da mu se dostava obavlja putem informacijskog sustava“ (čl. 170. st. 3.), što nepotrebno komplicira i birokratizira postupak. I na kraju, pretpostavka da pristaje na elektroničku dostavu prema Nacrtu vrijedila je dok okrivljenik ili druga osoba koja nije obveznik e-komunikacije „ne priopći drugačije“, što je davalo dovoljno prostora da okrivljenik zaštiti svoja prava ako iz bilo kojeg razloga smatra da mu ih elektronička dostava ugrožava.

Novi čl. 172.a pobliže određuje elektroničku dostavu te propisuje da se „dostava putem informacijskog sustava obavlja (...) slanjem odluke ili dopisa u sigurni elektronički poštanski pretinac primatelja“ (st. 1.) te da „informacijski sustav istodobno sa slanjem odluke ili dopisa (...) šalje primatelju na adresu elektroničke pošte i informativnu poruku u kojoj ga obavještava o dostavi“ (st. 2.). Najprjepornija je odredba st. 3., koja propisuje da će se, kada se dostava obavlja putem informacijskog sustava, smatrati da su odluka ili dopis dostavljeni istekom osmog dana od dana kada su zaprimljeni u sigurni elektronički poštanski pretinac primatelja.¹⁸ Ta odredba zapravo znači da primatelj može do osam dana ignorirati odluku ili dopis koji su mu poslani, što ozbiljno dovodi u pitanje sam smisao reformskih zahvata u pravila o podnescima i dostavi, čiji je temeljni cilj ubrzanje postupka. Odredba o osam dana počeka zapravo je rezultat nastojanja da se pravila o elektroničkoj dostavi ugrade u postojeće obrasce ponašanja u sustavu, čime se značajno smanjuje potencijal koji tehnologija nudi u odnosu na ubrzanje postupka. Ova je odredba osobito problematična kod onih rokova koji su u ZKP-u propisani u danima, a koji su vezani za žalbe protiv odluka o oduzimanju slobode. Primjerice rok za žalbu protiv rješenja o određivanju istražnog zatvora jest tri dana, međutim branitelj kojemu je to rješenje elektroničkim putem dostavljeno istog onoga dana kada je izrađeno, a koji budu željeli iskoristiti maksimalno zakonom predviđeno vrijeme počeka, imat će rok za žalbu od 11 dana, a ne od tri dana. Cijelo to vrijeme okrivljenik će biti u istražnom zatvoru. Stoga je, barem u odnosu na odluke koje se odnose na oduzimanje slobode, potrebno razmotriti mogućnost uvođenje odredbe prema kojoj bi se trenutkom zaprimanja u sigurni elektro-

¹⁸ Propust je učinjen i time što u tekst izmjena i dopuna nije uneseno pravilo koje postoji u ZPP-u, a prema kojem se dostava smatra izvršenom trenutkom u kojem adresat potvrdi primitak pismena, a istekom roka počeka (koji je u parničnom postupku 15 dana) samo ako adresat u tom roku ne potvrdi primitak podneska (čl. 143.c, st. 5.). S obzirom na to da odredba o potvrđivanju primitka nije unesena u ZKP, izgleda da je za kazneni postupak uvedeno pravilo prema kojem se dostava uvijek smatra izvršenom tek istekom osam dana od dana zaprimanja, pa i onda kada je primatelj ranije potvrdio primitak pismena.

nički poštanski pretinac primatelja odluka smatrala dostavljenom. U odnosu na ostale odluke i dopise treba razmotriti je li vrijeme počeka od osam dana pretjerano s obzirom na kontekst kaznenog postupka.

2.3. Preliminarni zaključak

Nije realno očekivati da će odredbe o elektroničkoj komunikaciji u kaznenom postupku izazvati veće probleme u praksi. Uspješnost prelaska s poštanske na elektroničku komunikaciju ovisi prije svega o kvaliteti informatičko-ga sustava koji nadležno ministarstvo tijelima kaznenog postupka i ostalim njegovim sudionicima stavlja na raspolaganje. Ovisi, naravno, i o spremnosti obveznika elektroničke komunikacije da na odgovarajući način sredstva koja su im stavljena na raspolaganje koriste. Šteta je što reformski potencijal koji je nudilo uvođenje elektroničke komunikacije u kazneni postupak nije do kraja iskorišten. To se odnosi i na neke odredbe koje su ušle u pravila ZKP-a, a koje su u radu izvrnute kritici, prije svega rok počeka u elektroničkoj dostavi. U raspravi o skraćivanju ili brisanju toga roka iznose se različiti argumenti, od toga da se sudionicima kaznenog postupka (prije svega braniteljima) na taj način nameću nerazmjerni tereti do toga da je na taj način rad u kaznenom pravosuđu nemoguće organizirati. Međutim kazneno pravosuđe jest jedna od društvenih djelatnosti u kojima se od njihovih sudionika očekuje dostupnost izvan uobičajenih radnih sati i radnih dana, kao i sposobnost da se uredno izvršavanje poslovnih obveza osigura i za vrijeme godišnjih odmora. S obzirom na to „što je na kocki“ u kaznenom postupku, prije svega za okrivljenika, ali i za žrtvu, druge sudionike kaznenog postupka i društvo u cjelini, takvo je očekivanje razumno.

Ono što se zaista može prihvatiti kao valjan argument u ovoj raspravi, a da se pritom radi o argumentu koji se odnosi na pravila kaznenog postupka, a ne na pitanja organizacije pravosuđa ili drugih državnih (policija), javnih (odvjetništvo) i društvenih službi koje u kaznenom pravosuđu sudjeluju, jest pitanje osiguranja uvida u spis predmeta. Primjerice od branitelja koji se zbog drugog postupka nalazi izvan Zagreba, a u sigurni elektronički poštanski pretinac stiglo mu je rješenje o određivanju istražnog zatvora, zaista se ne može razumno očekivati da u roku koji zakon propisuje (tri dana) podnese žalbu protiv rješenja o određivanju istražnog zatvora jer mu je za podnošenje te žalbe nužno ostvariti uvid u spis predmeta. Doduše, s obzirom na probleme u vezi s ostvarivanjem tog prava u praksi, često se i danas događa da se na rješenje o određivanju istražnog zatvora žalbe podnose, a da branitelj nije prethodno ostvario pravo na uvid u spis predmeta. Iz opisanog je jasno da puni reformski potencijal digitalne tehnologije u kaznenom postupku nije do kraja iskorišten. Odredbe o elektroničkoj komunikaciji otvorile su prostor za raspravu o uvođe-

nju elektroničkog spisa u kazneni postupak. Prvi koracić u tom smjeru učinjen je kroz odredbu kojom se u elektroničkom obliku podnose ne samo podnesci već i njihovi prilozi koji u elektroničkom obliku postoje.

3. ROČIŠTA NA DALJINU

ZIDZKP-om otvorena je mogućnost da stranke na sjednici optužnog vijeća i na pripremnom ročištu sudjeluju putem zatvorenog tehničkog uređaja za vezu na daljinu (audio-videouređaja). Time je zapravo otvorena mogućnost održavanja sjednice optužnog vijeća i pripremnog ročišta kao ročišta na daljinu.¹⁹ ZKP je i do sada sadržavao odredbe o audio-videokonferenciji, odnosno o ročištima na daljinu. One su sadržane u čl. 192.–194. i odnose se na mogućnost održavanja dokaznog ročišta putem audio-videokonferencije. Slična odredba u ZKP-u postoji otprije i u odnosu na sjednicu žalbenog vijeća (čl. 475. st. 8.). Te su odredbe po svojoj naravi drugačije od onih kojima se omogućava sudjelovanje jedne osobe u nekoj procesnoj radnji putem audio-videouređaja. Takve mogućnosti postoje u odnosu na sudjelovanje tumača u procesnim radnjama (čl. 8. st. 11.), ispitivanje žrtve putem audio-videouređaja (u odnosu na sve žrtve, čl. 43. st. 1. toč. 12.), sudjelovanje okrivljenika na ročištu za odlučivanje o istražnom zatvoru (čl. 129. st. 2.), sudjelovanje okrivljenika u dokaznoj radnji koja se u prethodnom postupku provodi na prijedlog obrane (čl. 234. st. 3.), ispitivanje ranjivih svjedoka (čl. 292.), ispitivanje ugroženog svjedoka (čl. 297.) i ispitivanje vještaka (čl. 314. st. 2.).²⁰ Sve te mogućnosti ne znače još i ročište na daljinu, jer ročište na daljinu podrazumijeva mogućnost sudjelovanja većeg broja osoba, s različitim lokacija, uz pomoć audio-videouređaja.

Odredbe o sudjelovanju stranaka na sjednici optužnog vijeća i na pripremnom ročištu putem audio-videouređaja nisu dakle neka revolucionarna novost u našem kaznenom postupku. Zapravo se radi o širenju mogućnosti koja je do sada, u potpuno identičnom obliku, postojala u odnosu na sjednicu žal-

¹⁹ Detaljnije o problematici daljinskog ili virtualnog kaznenog pravosuđa vidi Ivičević Karas, Elizabeta, *Kazneno pravosuđe u vrijeme pandemije COVID-19 – Balansiranje između zaštite zdravlja i procesnih jamstava*, u: Primjena prava za vrijeme pandemije COVID-19, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava, Zagreb, 2021, str. 293–295.

²⁰ U odnosu na sve te mogućnosti vidi Ivičević Karas, Elizabeta, *Tehnički audio-video uređaj kao sredstvo poduzimanja radnji u kaznenom postupku – Hrvatsko zakonodavstvo i praksa*, u: Bejatović, Stanko (ur.), Videolink i druga tehnička sredstva kao načini preduzimanja procesnih radnji u kaznenom postupku (norma, praksa i poželjni slučajevi širenja mogućnosti primene), Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Misija u Srbiji, Beograd, 2021, str. 125–139.

benog vijeća.²¹ Hoće li se strankama omogućiti da na takav način sudjeluju na sjednici optužnog vijeća i na pripremnom ročištu, ovisi o odluci sudskoga tijela koje tim procesnim stadijima upravlja, optužnoga vijeća i predsjednika raspravnoga vijeća. Oni na temelju svih okolnosti, među kojima u važnije spadaju volja stranaka da taj način sudjeluju na optužnom vijeću i na pripremnom ročištu, odnos prema pravima obrane i drugim interesima koje takav način održavanja tog procesnog stadija može dovesti u pitanje, omogućavanje provođenja postupka bez značajnijih zastoja i odugovlačenja, adekvatnost takva sudjelovanja s obzirom na pitanja koja se na sjednici optužnog vijeću ili na pripremnom ročištu trebaju riješiti, odlučuju je li sudjelovanje svih (ili nekih) stranaka moguće osigurati na taj način. Jedino ograničenje koje zakon u vezi s tim postavlja jest da se na sjednici optužnog vijeća ili na pripremnom ročištu koji su održani na taj način ne može donijeti presuda na temelju sporazuma stranaka.

Nacrt Prijedloga ZIDZKP-a nije sadržavao to ograničenje te mu je u javnoj raspravi zbog toga prigovoreno. Predlagatelj je, ponukan prigovorom, u tekst ugradio ovo ograničenje, vjerojatno vođen potrebom da sud prije odlučivanja o prihvaćanju izjave za donošenje presude na temelju sporazuma stranaka provjeri jesu li stranke suglasne sa sadržajem izjave te da za to ima stranke fizički pred sobom na sudu. ZKP naime osim ovom odredbom ne postavlja nikakva ograničenja ovlasti suda da izrekne i objavi presudu na temelju sporazuma stranaka na sjednici optužnog vijeća neovisno o tome jesu li stranke (sve ili neke) na sjednici prisutne. Drugim riječima, odredbe ZKP-a ne onemogućuju donošenje presude na temelju sporazuma stranaka ako primjerice okrivljenik nije prisutan na sjednici optužnog vijeća. Ako je već onemogućeno donošenje presude na temelju sporazuma stranaka na sjednici optužnog vijeća na kojoj neka od stranaka sudjeluje putem audio-videoveze, onda bi to više trebalo onemogućiti donošenje presude na temelju sporazuma stranaka ako neka od stranaka uopće ne sudjeluje na sjednici optužnog vijeća, što trenutni tekst ZKP-a ne čini. Veća su ograničenja vezana za donošenje presude na temelju sporazuma stranaka postavljena ako neka od stranaka na sjednici optužnog vijeća sudjeluje putem audio-videoveze nego ako uopće ne sudjeluje.

Odredbe o održavanju sjednice optužnog vijeća, pripremnog ročišta i sjednice žalbenog vijeća imaju i druge nelogičnosti. Te odredbe govore o moguć-

²¹ O tome da je ta mogućnost bila korištena u praksi, i ne samo u vrijeme pandemije, vidi Ivičević Karas, *op. cit.* (bilj. 20), str. 134. Podatke o korištenju audio-videoveze za ispitivanje okrivljenika kojima je oduzeta sloboda i za njihovo sudjelovanje na ročištima na kojima se odlučuje o uvjetnom otpustu vidi Valković, Laura; Gospoičić, Ana-Marija, *Videotehnologija de lege lata i de lege ferenda u svjetlu poštivanja prava okrivljenika na pravičan postupak*, u: *Novine u kaznenom zakonodavstvu – 2022.*, Vrhovni sud Republike Hrvatske i Pravosudna akademija, Opatija, 9.–10. svibnja 2022., str. 128.

nosti da se sudjelovanje *stranaka* osigura uz pomoć audio-videouređaja. Međutim branitelj nije stranka, već procesni pomoćnik stranke (okrivljenika), koji ima pravo sudjelovati na sjednici optužnog vijeća, na pripremnom ročištu i na sjednici žalbenog vijeća. Kako primjena te odredbe ne bi izazivala dvojbe u praksi, bilo bi dobro da se propiše da se mogućnost takva sudjelovanja na sjednici optužnog vijeća, pripremnom ročištu i sjednici žalbenog vijeća odnosi i na branitelja. Isto, u odnosu na sjednicu optužnog vijeća i na pripremo ročište, vrijedi za oštećenika.²²

Svim odredbama ZKP-a koje omogućavaju održavanja ročišta na daljinu, kako onima ranijima, tako i ovima koje su u tekst zakona unesene ZIDZKP-om, opravdano se može uputiti prigovor podnormiranosti, na što je i upozoreno tijekom savjetovanja o Nacrtu. Postoji još cijeli niz pitanja koja su vezana za održavanje sudskih ročišta na daljinu koja je potrebno zakonom, a i podzakonskim aktima, detaljnije regulirati.²³ Kao dobar vodič u regulaciji tih pitanja mogu poslužiti Smjernice o korištenju videokonferencije u pravosudnim postupcima²⁴ koje je 2021. godine izdala Europska komisija za učinkovitost pravosuđa. Temeljni interesi o kojima je potrebno voditi računa prilikom detaljnije zakonske (i podzakonske) regulacije te materije odnose se na zaštitu prava na pravično suđenje, posebno prava na saslušanje i učinkovito sudjelovanje u postupku pred sudom te prava na obranu, ali i prava koja su vezana uz zaštitu osobnih podataka.²⁵ U odnosu na kazneni postupak zahtjevi koji se odnose na dopustivost održavanja ročišta na daljinu stroži su nego u odnosu na druge vrste postupaka i dodatno uključuju: održavanje takva ročišta treba služiti ostvarenju nekog legitimnog cilja, mora se osigurati učinkovito sudjelovanje okrivljenika i na odgovarajući način zaštititi učinkovito ostvarivanje prava na branitelja.²⁶

Put kojim je krenuo hrvatski zakonodavac šireći mogućnost održavanja ročišta na daljinu u kaznenom postupku prati trend koji je prisutan i u drugim europskim zemljama.²⁷ Putem upitnika prikupljeni su podaci o tome postoji li u drugim sustavima mogućnost da se rasprava ili druga postupovna ročišta, kao što su ročište za odlučivanje o istražnom zatvoru ili ročište optužnog vije-

²² U istom smislu i *Kos, op. cit.*, str. 13.

²³ Na to upozorava i *Kos, op. cit.*, str. 13.

²⁴ Guidelines on videoconferencing in judicial proceedings, European Commission for the Efficiency of of Justice (CEPEJ), 2021. Smjernice su dostupne na web-stranici CEPEJ-a: <https://www.coe.int/en/web/cepej> (pristupljeno 20. 10. 2022.).

²⁵ Guidelines (op. cit., bilj. 23), str. 7.

²⁶ *Ibid.*, str. 14–16. Na dodatna pitanja, iz perspektive obrane, upozoravaju *Valković/Gospoičić, op. cit.*, str. 129.

²⁷ O tome koliko je pandemija utjecala na taj proces vidi Sanders, Anne, *Video-Hearings in Europe Before, During and After the COVID-19 Pandemic*, International Journal for Court Administration, 2/2020, str. 1–21.

ća, održi putem videokonferencije, tako da okrivljenik, branitelj ili tužitelj mogu sudjelovati u tom ročištu, a da fizički nisu prisutni na sudu. Većina zemalja uključenih u istraživanje dopušta da se sva postupovna ročišta, pa i ona raspravna, održavaju putem videokonferencije: Švedska, Francuska,²⁸ Litva, Estonija, Poljska,²⁹ Slovenija i Španjolska. Jedina zemlja koja uopće ne dopušta da se ročišta u kaznenom postupku održavaju na daljinu jest Portugal. U Italiji je moguće da u pojedinim postupovnim ročištima neke osobe sudjeluje putem audio-videouređaja. Ako hrvatski sustav usporedimo sa sustavima drugih zemalja uključenih u istraživanje, zaključit ćemo da je Hrvatska poduzela tek sramežljive, prve korake u smjeru šire primjene videokonferencije u kaznenom postupku.

3.1. Preliminarni zaključak

Kao što je iz prikazanog vidljivo, zakonodavac se nije odlučio značajno proširiti mogućnost održavanja ročišta na daljinu. Takva je mogućnost otvorena samo u odnosu na sjednicu optužnog vijeća i na pripremno ročište. Ne postoji mogućnost da se raspravna ročišta održavaju putem videokonferencije, odnosno na daljinu. Istraživanja pokazuju da sudjelovanje osoba, posebno okrivljenika, na ročištima putem videokonferencije nije istovjetno s njihovim fizičkim, neposrednim susretom sa sudom.³⁰ Dolazak na sud i sudjelovanje u postupku na sudu okrivljeniku i drugim osobama koje sudjeluju u postupku pruža veću mogućnost da na odgovarajući način štite svoja prava i utječu na donošenje odluke u svoju korist. Značajna ograničenja u mogućnosti procjene vjerodostojnosti dokaza proizlaze iz činjenice da svjedok ili vještak na ročištu ne sudjeluju neposredno, već putem audio-videouređaja.³¹ Sve su to razlozi koji nameću oprez vezano uz mogućnost održavanja ročišta na daljinu u kaznenom postupku. Stoga dodatne mogućnosti koje je otvorio ZKP treba koristiti restriktivno i samo nakon što je sudac zaključio, nakon što je uzeo sva ograničenja koja proizlaze iz održavanja ročišta na daljinu u obzir, da je s obzirom na druge interese u kaznenom postupku ročište na daljinu ipak potrebno održati. Zadaća je zakonodavca da sudač pomogne u donošenju te odluke tako da dodatno razradi zakonski (a i podzakonski) okvir koji uređuje mogućnost održavanja ročišta na daljinu.

²⁸ Uz određene, vrlo ograničene iznimke. Nije primjerice dopušteno ispitivanje okrivljenika na raspravi ili na ročištu za odlučivanje o istražnom zatvoru putem audio-videouređaja.

²⁹ Samo u slučaju lakših kaznenih djela i općenito se ne primjenjuju u praksi.

³⁰ Ivičević Karas, *op. cit.* (bilj. 20), str. 136, Valković/Gospočić, *op. cit.*, str. 128.

³¹ Zbog tih razloga i nije otvorena mogućnost daljinskog sudjelovanja na raspravi u kaznenom postupku. U istom smislu s pravom upozorava *Kos* da se prethodno suđenje o zakonitosti dokaza ne bi trebalo održavati kao ročište na daljinu. *Op. cit.*, str. 13.

4. AUDIOSNIMKA RASPRAVE

U stručnoj su javnosti dosta rasprave izazvale odredbe ZIDZKP-a koje se odnose na obvezno audiosnimanje rasprave u kaznenom postupku i na zamjenu klasičnoga zapisnika tonskom snimkom rasprave.³² Cilj je tih promjena ubrzanje postupka na raspravi. Na raspravama se značajan dio vremena ulaže u sažimanje tijekom rasprave kroz sučevo glasno diktiranje bitnog sadržaja rasprave zapisničaru. Iako takav način vođenja zapisnika značajno opterećuje raspravu, on ima i niz prednosti. Među najvažnijim prednostima klasičnoga zapisnika ističu se njegova prikladnost za lako i brzo upoznavanje s ranijim tijekom rasprave; u slučajevima kada se rasprava održava u više raspravnih ročišta (što je pravilo) takav zapisnik čini prikladnu podlogu za izradu presude jer su u njemu već sažeti rezultati dokaznog postupka; i konačno, ključno je sredstvo koje žalbenom sudu omogućuje jednostavan i brz uvid u tijek rasprave pred prvostupanjskim sudom.³³ Iz ovoga je vidljivo da klasični zapisnik zapravo u značajnoj mjeri determinira način rada u kaznenom pravosuđu pred prvostupanjskim i pred drugostupanjskim sudom. Stoga ne čudi da izmjena odredaba o načinu vođenja raspravnog zapisnika izaziva tako snažne reakcije u stručnoj javnosti.

Temeljni problem takva klasičnog zapisnika, uz činjenicu da njegovo vođenje značajno vremenski opterećuje postupak na raspravi, jest to što u značajnoj mjeri reducira stvarni sadržaj rasprave, posebno u odnosu na personalne dokaze koji su u postupku na raspravi izvedeni. Kroz diktiranje zapisnika od strane suca u potpunosti se gube dojmovi koje je raspravni sud stekao u odnosu na određeni dokaz³⁴ te se ocjena vjerodostojnosti tog dokaza svodi na njegovu logičnu uklopljenost u druge dokaze. Posebno je to vidljivo u postupku pred drugostupanjskim sudom, koji na temelju zapisnika s rasprave može

³² Zakonom i izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz 2022. godine (Narodne novine, br. 80/22) uvedeno je obvezno tonsko snimanje svih ročišta pred sudom (čl. 126.a ZPP-a). Uz tonsko snimanje sastavlja se i bitno reducirani klasični zapisnik te snimka i takav zapisnik čine jedinstvenu cjelinu (čl. 126.s, st. 1.). Vezano uz ove izmjene vidi Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, ožujak 2022., str. 1–3, 33–34.

³³ Iste prednosti klasičnoga zapisnika u osnovi iznosi i *Kos*, koji dovodi u pitanje mogućnost da tonska snimka dovede do ubrzanja postupka. *Op. cit.*, str. 10.

³⁴ Jednako tako, dojmovi onoga koji diktira zapisnik dominantno određuju sadržaj zapisnika, iako je razumljivo da iskazi osoba, a i ostalo što se događa na raspravi, ostavlja različite dojmove na one koji na raspravi sudjeluju, pa se sudionici postupka često ne slažu u vezi s tim tko je što na raspravi kazao i kako se to što je kazano treba tumačiti. Vidi Tintor, Jugoslav, *Nepohodnost tonskog snimanja u krivičnom postupku*, u: Videolink i druga tehnička sredstva kao načini preduzimanja procesnih radnji u kaznenom postupku (norma, praksa i poželjni slučajevi širenja mogućnosti primene), Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Misija u Srbiji, Beograd, 2021, str. 171–172.

steći samo vrlo ograničeni dojam o tome što se na raspravi zapravo dogodilo. Korištenjem audiosnimke rasprave u obrazlaganju svojih odluka suci se mogu mnogo lakše i uvjerljivije osloniti na psihološke elemente, koji su često ključni u procjeni vjerodostojnosti dokaza. Jednako tako, i žalbeni sud može puno lakše i sa značajno većom uvjerenošću donijeti zaključak o tome da je prvostupanjski sud počinio pogrešku u utvrđivanju činjenica u prvostupanjskom postupku. Ako na zapisnik gledamo kao na sredstvo čiji je prvenstveni cilj da vjerodostojno prenosi sadržaj rasprave, ne samo onoga što je rečeno već i na koji je način rečeno, što je često ključno u procesu ocjene dokaza, audiosnimka je za ostvarenje tog cilja puno adekvatnija od klasičnoga zapisnika.³⁵

Prednosti klasičnoga zapisnika moguće je, barem donekle, u postupku u kojem se vodi audiozapisnik kompenzirati kroz promjenu dosadašnjih uobičajenih obrazaca postupanja. Činjenica da ne postoji zakonska obveza vođenja klasičnoga zapisnika ne znači da svi sudionici postupka ne mogu voditi svoje vlastite bilješke o tijeku rasprave. Takve će bilješke biti značajno pomoćno sredstvo sucu u pisanoj izradi presude, a svim će sudionicima postupka omogućiti da se lako i brzo upoznaju s ranijim tijekom rasprave. U odnosu na postupak pred žalbenim sudom određene je prilagodbe moguće postići kroz tzv. indeksiranje audiozapisnika po na raspravi poduzetim procesnim radnjama,³⁶ kao i na uvođenje obveze da žalitelj točno odredi dio audiozapisnika u kojem je zabilježena procesna radnja čiju zakonitost ili vjerodostojnost osporava.³⁷ Određenu pomoć pružit će i transkript rasprave, sačinjen uz pomoć uređaja za automatsku transkripciju, koji se obvezno prilaže zapisniku (čl. 409.a st. 2.). Vezano uz takav transkript, nije realno očekivati da on, barem u početku primjene, predstavlja u visokom stupnju vjerodostojan prikaz događaja na raspravi. Prema nekim podacima, takvi su uređaji u odnosu na hrvatski jezik

³⁵ Ne radi se samo o ocjeni dokaza, već općenito o povjerenju u to da je raspravni sudac zakonito i na pravičan način proveo postupak jer se pomoću snimke puno lakše mogu dokazati ili opovrgnuti i druga sporna pitanja vezano uz ono što se događalo na raspravi. U tom smislu vidi Seiler, Stefan, *Strafprozessrecht*, facultas.wuv, Wien, 2015, str. 211. U istom smislu vidi Hartl, Anja, *Audiovisuelle Vernehmungen und Verhandlungen im Strafverfahren, Ein systematischer Vergleich zur schriftlichen Protokollierung und deren Problemstellungen*, Johannes Kepler Universität Linz, 2022, str. 22, u odnosu na žalbeni postupak, str. 24–26.

³⁶ Takve odrede sadržane su u ZPP-u. Čl. 124. st. 3. ZPP-a glasi: „Izjave stranaka i umješaća te iskazi stranaka, svjedoka i vještaka naznačuju se u zapisniku tako da se navede ime i prezime osobe, njezino svojstvo te vremenski interval tonske snimke na kojem je sadržana izjava ili iskaz.“ Bilo bi poželjno da se ta odredba, uz odgovarajuću prilagodbu, unese u ZKP.

³⁷ Takvu odredbu ne samo u odnosu na žalbeni postupak već i u odnosu na postupak u cjelini sadržava ZPP. Radi se o čl. 126.c, st. 3., koji glasi: „Pri pozivanju na sadržaj tonske snimke stranke su dužne u svojim podnescima određeno se pozvati na odgovarajući dio tonske snimke, u pravilu navođenjem identifikacije tonske snimke i vremenskog intervala sadržaja tonske snimke na koji se pozivaju.“ I tu bi odredbu bilo poželjno, uz odgovarajuću prilagodbu, unijeti u ZKP.

točni 70 do 80 posto.³⁸ Dobra je stvar što takvi uređaji imaju sposobnost učenja te se kroz uporabu unapređuje njihova točnost.

Općenito je pitanje transkribiranja audiosnimke izazvalo najviše spoticanja u vezi s audiozapisnikom rasprave. ZKP je prije posljednjih izmjena i dopuna sadržavao odredbe o obveznom transkribiranju audio- ili audio-videozapisnika rasprave. Prema tim odredbama, postojala je obveza prijepisa audio- ili audio-videozapisnika u roku od pet radnih dana te obveza predsjednika vijeća da takav prijepis pregleda i ovjeri (čl. 409. st. 2). Nadalje, prema istoj odredbi, stranke su imale pravo prijepis pregledati i staviti primjedbe, o kojima je predsjednik vijeća odlučivao te eventualno nalagao ispravak prijepisa. Te su odredbe gotovo u potpunosti ostale mrtvo slovo na papiru³⁹ jer su se prednosti koje su se ostvarivale kroz ubrzano vođenje rasprave u potpunosti topile kroz obvezu prepisivanja, ovjeravanja i ispravljanja prijepisa. Šire je poznat tek jedan predmet u kojem je na taj način provedena rasprava, odnosno njezin dio, i on je pokazao praktičnu neprovedivost tako postavljenih obveza vezanih uz transkribiranje zapisnika. Tako postavljene odredbe zapravo predstavljaju prilagođavanje odredaba o snimci rasprave kao zapisniku obrascima ponašanja koji su razvijeni u vezi s klasičnim vođenjem zapisnika rasprave. Smisao tih odredbi je da se snimka svede na tekst, a na taj se način u potpunosti gube sve prednosti koje proizlaze iz audio- ili audio-videosnimke kao vjerodostojnijeg prikaza događaja na raspravi.

Iznimno je i sada zadržana mogućnost, a uz određene pretpostavke i obveza, izrade prijepisa audiosnimke rasprave. Prema odredbi čl. 409.a st. 3. o izradi prijepisa rasprave odlučuje predsjednik vijeća kada za to postoje opravdani razlozi, primjerice u slučajevima u kojima rasprava mora iznova početi. Obveza izrade prijepisa prema istoj odredbi predviđena je kada to zatraži okrivljenik koji nema branitelja. Ta obveza uvedena je u zakon nakon savjetovanja sa zainteresiranom javnošću, na temelju primjedbi da rješenje kojim se odluka o prijepisu stavlja u diskreciju predsjednika vijeća (te se samo primjerice navodi da će se prijepis izraditi kada to zatraži okrivljenik koji nema branitelja) predstavlja povredu prava obrane jer okrivljenici koji nemaju branitelja u pravilu nemaju tehničkih sredstava za preslušavanje audiosnimke rasprave. Ne postoji pravo obrane na dobivanje klasičnog zapisnika ili prijepisa snimke rasprave. Potrebu izrade prijepisa audiosnimke rasprave treba promatrati kroz prizmu prava okrivljenika da ima odgovarajuće vrijeme i mogućnost za pri-

³⁸ Ohrabruju podaci iz Srbije, prema kojima je automatska transkripcija na srpski jezik točna u oko 95 % sadržaja. To zapravo znači da u odnosu na točnost ne bi trebalo biti neke značajne razlike između prijepisa nastalog automatskom transkripcijom i klasičnog zapisnika rasprave, u kojem su također česte pogreške u pisanju. Vidi Tintor, *op. cit.*, str. 181.

³⁹ Jednako i Kos, *op. cit.*, str. 9. Isto je bilo i u parničnom postupku u odnosu na mogućnost tonskog snimanja rasprave. Vidi Maganić, *op. cit.*, str. 80–93.

premu obrane. To pravo nije neraskidivo vezano uz određeni oblik raspravnog zapisnika. Predsjednik raspravnog vijeća, odnosno sudac koji vodi raspravu, jedini je u poziciji da u konkretnom slučaju prosuđuje, na temelju svih okolnosti slučaja, je li stavljanje na raspolaganje okrivljeniku koji nema branitelja prijepisa audiosnimke rasprave zaista odgovarajući način da se zaštite njegova temeljna procesna prava.⁴⁰ Oduzimanjem predsjedniku vijeća, odnosno sucu koji vodi postupak, da o ovom pitanju odlučuje na temelju procjene svih okolnosti slučaja dira se u samu srž funkcije suca i suđenja, uvodi se mogućnost zlouporabe procesnih prava i onemogućava se sucu da na adekvatan način upravlja postupkom.⁴¹

Uz tonsku snimku rasprave obvezno se vodi i značajno reducirani klasični zapisnik. Sadržaj takva reduciranog klasičnog zapisnika propisan je čl. 411.a st. 1. i 2. Ovdje je važno istaknuti da se u takav zapisnik ne unosi sadržaj radnji koje su poduzete na raspravi, već samo njihov popis.

Zanimljivo je promotriti gdje, vezano uz način vođenja raspravnoga zapisnika, hrvatski kazneni postupak stoji u usporedbi s kaznenim postupcima drugih država. Prikupljeni su podaci o načinu vođenja raspravnog zapisnika i o potrebi izrade prijepisa tonskoga ili audio-videozapisnika ako se takav vodi. Vezano uz način vođenja zapisnika tri su temeljne mogućnosti: da se zapisnik vodi kroz sučevo diktiranje njegova sadržaja zapisničaru, da sudski službenik samostalno vodi zapisnik te da se zapisnik čini na temelju snimke rasprave snimljene tehničkim uređajem. Prva opcija značajno više opterećuje raspravu od drugih dviju. Sučevo diktiranje zapisničaru najmanje je zastupljena opcija. U Francuskoj je takva mogućnost zakonski propisana u odnosu na postupak za lakša kaznena djela, ali se u praksi ne primjenjuje, već zapisnik samostalno sastavlja sudski službenik kao vlastoručno pisani kratki sažetak sadržaja rasprave. U postupku za teža kaznena djela zakonski je propisano da zapisnik samostalno vodi sudski službenik i takav zapisnik u pravilu ne sadržava rezultate dokazanog postupka. U Sloveniji se zapisnik samo iznimno sastavlja tako da sudac glasno diktira sadržaj zapisnika zapisničaru, a u pravilu se vodi ili tako da ga samostalno sastavlja sudski službenik ili tako da se rasprava snima

⁴⁰ U Austriji o prijepisu snimke tehnički snimljene rasprave (u Austriji je tehničko snimanje mogućnost, ali ne i obveza) odlučuje predsjednik vijeća, koji će to naložiti samo ako smatra da je svrsishodno ili ako sudionik postupka može vjerodostojno dokazati poseban pravni interes za to i preuzme troškove prijepisa koje će odrediti predsjednik vijeća (§ 271.a st. 2., druga rečenica StPO: „Zu übertragen ist eine solche Aufnahme nur, wenn es der Vorsitzende für zweckmäßig erachtet oder ein Beteiligter ein besonderes rechtliches Interesse daran glaubhaft macht und die vom Vorsitzenden zu bestimmenden Kosten der Übertragung übernimmt“). U odnosu na tehničko snimanje rasprave u austrijskom kaznenom postupku vidi Seiler, *op. cit.*, str. 211.

⁴¹ Ovo rješenje, ali iz drugih razloga, kritizira i *Kos* i upozorava na neke daljnje teškoće koje je potrebno uzeti u obzir prilikom dorade tih zakonskih odredbi. *Op. cit.*, str. 11.

tehničkim uređajem. U Poljskoj zapisnik sastavlja zapisničar, a sudac u pravilu diktira sadržaj zapisnika zapisničaru. Postoji mogućnost tehničkog snimanja rasprave, ali se u praksi to rijetko primjenjuje, osim u slučaju lakših kaznenih djela, kada je snimanje rasprave obavezno. U Estoniji, Litvi, Španjolskoj i Švedskoj rasprava se snima tehničkim uređajem. U Portugalu je tehničko snimanje rasprave pravilo, a u Italiji iznimka. Prikupljeni su i podaci o tome izrađuje li se prijepis tonskog ili audio-videozapisnika ako se rasprava na taj način snima. Kuriozitet je što je u nekim zemljama izrada takva prijepisa zabranjena (Portugal, Španjolska). Svaka se snimka obvezno transkribira u Estoniji, a u Sloveniji je prijepis obavezan samo u određenim slučajevima. U Švedskoj i Litvi prijepis se ne izrađuje, a u Italiji je usluga transkribiranja izdvojena iz pravosudnog sustava i stavljena na tržište. U Poljskoj ne postoji obveza izrade transkripta snimke. Na temelju tih komparativnih podataka moguće je zaključiti da način na koji se vodi raspravni zapisnik u hrvatskom kaznenom postupku značajno odstupa od uređenja ili prakse u drugim državama. Pored toga, u onim zemljama u kojima se rasprava snima tehničkim uređajem, a takva je većina zemalja uključenih u ovo istraživanje, ne dominira praksa izrade obveznog prijepisa tonske ili audio-videosnimke rasprave.

Stupanje na snagu odredaba o obveznom audiosnimanju rasprave odgođeno je do 1. siječnja 2024. Istodobno su olakšane pretpostavke za fakultativno audio- ili audio-videosnimanje rasprave. Već je istaknuto da ranije zakonsko uređenje takva načina vođenja raspravnog zapisnika nije zaživjelo zbog obvezne potrebe transkribiranja, ovjeravanja i ispravljanja transkripta. Prema novim, zapravo prijelaznim odredbama, koje će prestati važiti danom stupanja na snagu odredaba o obveznom snimanju rasprave, suci koji za to imaju tehničke mogućnosti mogu odlučiti ne voditi klasični zapisnik, već raspravu snimiti uređajem za audio- ili audio-videosnimanje. Ako je rasprava snimljena, ne postoji obveza izrade prijepisa, već o izradi prijepisa odlučuje predsjednik vijeća kada za to postoje opravdani razlozi, primjerice kada rasprava počinje iznova. Obvezno transkribiranje predviđeno je samo u situaciji u kojoj to zatraži okrivljenik koji nema branitelja. Očekuje se da bi takvo rješenje moglo potaknuti suce čije su sudnice za to tehnički opremljene da započnu sa širom primjenom snimanja rasprave, čime se ujedno oni, ali i sustav u cjelini, pripremaju za stupanje na snagu odredaba o obveznom snimanju rasprave.

4.1. Preliminarni zaključak

Način na koji se raspravni zapisnik vodi u hrvatskom kaznenom postupku čini se kroz prizmu komparativnog zakonodavstva i prakse dosta arhaičnim.⁴² To je vidljivo u načinu vođenja zapisnika, ali i u važnoj ulozi koju zapisničar ima u takvu vođenju zapisnika, kao osoba koja nije misaono odgovorna za sadržaj zapisnika, već je samo tehničko pomagalo sucu u sastavljanju (zapisivanju) zapisnika. U usporednim sustavima uglavnom nije prisutna funkcija zapisničara, već sudskog službenika, koji samostalno vodi zapisnik usporedo s raspravom sažimajući njezin sadržaj. Radi se o službeniku od kojeg se očekuju sasvim drugačija znanja i vještine, pa i pravno znanje, od onih koje se očekuju od zapisničara. U većini sustava koji su bili uključeni u ovo istraživanje rasprava se snima tehničkim uređajem i u pravilu ne postoji obveza izrade prijepisa takve snimke. Čini se da je stvoren određeni raskorak između Hrvatske i drugih zemalja kada se radi o načinu na koji se vode rasprave u sudskim (kaznenim) postupcima. Realno je očekivati da će novi način vođenja raspravnog zapisnika dovesti do ubrzanja postupka pred prvostupanjskim sudom i do promjene u dosadašnjim uobičajenim načinima rada u našem kaznenom pravosuđu. U zakonskom su uređenju nužne određene dorade kako se uvedene promjene ne bi negativno odrazile na prohodnost postupka u drugom stupnju.⁴³

⁴² Posebno je to vidljivo ako odredbe našeg ZKP-a usporedimo s odredbama austrijskog StPO-a, jer se naše kazneno procesno pravo povijesno razvijalo pod dominantnim utjecajem austrijskog prava i danas još uvijek postoji visoka podudarnost između odredaba našeg i austrijskog kaznenog postupka. U StPO-u odredbe o načinu vođenja raspravnog zapisnika u posljednjih četrdesetak godina stalno su mijenjane i u tim je promjenama vidljivo nastojanje da se smanji opterećenje koje sučevo diktiranje zapisnika zapisničaru predstavlja za raspravu pred prvostupanjskim sudom. Tako su postupno, uz takav način vođenja zapisnika, uvedene i druge mogućnosti: održavanje rasprave bez zapisničara, u kojem slučaju zapisnik samostalno sastavlja za to osposobljeni sudski službenik (koji za to ima potrebno znanje, obično sudski savjetnik ili vježbenik), ili sučevo diktiranje u diktafon, a ne zapisničaru, što isto smanjuje trajanje rasprave, do uvođenja mogućnosti tonskog ili videonsnimanja rasprave, u kojem slučaju ne postoji obveza transkribiranja takve snimke. Isto je tako zanimljivo da, kada se zapisnik sastavlja kroz sučevo diktiranje, ulogu zapisničara u pravilu preuzima sudski vježbenik, a ne za to posebno zaposlena osoba. Detaljno o vođenju zapisnika na raspravi u Austriji vidi Hartl, *op. cit.*, str. 16–21.

U Njemačkoj također ne postoji diktiranje zapisnika, već je vođenje zapisnika zadatak posebnog sudskog službenika. Pored toga samo u postupcima koji se vode pred najnižim sudovima (*Amtsgericht*, nadležni su kad se očekuje izricanje kazne do četiri godine zatvora) sadržaj zapisnika čini i bitan sadržaj dokaznog postupka provedenog na raspravi. Općenito je vođenju zapisnika posvećeno značajno manje formalnosti negoli primjerice u Austriji. Odredbe o raspravnom zapisniku nalaze se u §§ 271.–274. njemačkog StPO-a. Za komentar tih odredbi vidi Joecks, Wolfgang, *Strafprozessordnung – Studienkommentar*, Verlag C. H. Beck, München, 2011, str. 607 i dalje. Usporedi Roxin, Claus; Schünemann, Bern, *Strafverfahrensrecht, Ein Studienbuch*, Verlag C. H. Beck, München, 2012, str. 431 i dalje.

⁴³ S pravom upozorava *Kos* da su takve odredbe o tonskom snimanju rasprave teško spojive s dizajnom našeg žalbenog postupka, *op. cit.*, str. 12. Vezano uz materiju žalbenog postupka

5. ZABRANA DVOSTRUKOG UKIDANJA PRVOSTUPANJSKE PRESUDE

Najsnažniju reakciju u stručnoj javnosti izazvale su odredbe ZIDZKP-a koje se odnose na zabranu dvostrukog ukidanja prvostupanjske presude u istom predmetu. Temeljna je odredba novi čl. 484.a, koji propisuje da se prvostupanjska presuda u povodu žalbe može ukinuti i predmet vratiti prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje najviše jedanput (st. 1.) te da će drugostupanjski sud, ako nađe da bi prvostupanjsku presudu trebalo i drugi put ukinuti, sam provesti raspravu i donijeti presudu (st. 2.). Radi se o rješenju koje je preuzeto iz ZPP-a, čl. 366.a, koje je u taj zakon uneseno djelomično 2011., a u potpunosti 2013. godine.⁴⁴

Nezadovoljstvo koje je izazvalo uvođenje takva rješenja u ZKP dijelom je bilo prouzročeno načinom na koji ga je predlagatelj uputio u saborsku proceduru, a dijelom samim njegovim sadržajem. Čak je sazvana i sjednica Kaznenog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske, na koju su pozvani predstojnici katedri za kazneni procesno pravo svih četiriju pravnih fakulteta u zemlji, koja je uz to bila otvorena za javnost i medije.⁴⁵ Sjednica je rezultirala zaključcima koji su bili rezultat „potpunog suglasja svih prisutnih sudaca i predstojnika katedri kaznenog procesnog prava“. Upućeni su Saboru i u njima se upozorava da predložena izmjena predstavlja „značajnu strukturalnu promjenu u postupanju drugostupanjskih sudova“, koja „nije bila predmet niti opće a niti stručne rasprave“, koja „ne bi pridonijela bržem završavanju kaznenih postupaka, a dovela bi u pitanje pravičnost kaznenog postupka u cjelini“, te je Saboru predloženo „da Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku vrati Vladi Republike Hrvatske radi javne i stručne rasprave koja bi dovela do boljih rješenja u predlaganju izmjena Zakona o kaznenom postup-

hrvatsko pravo pokazuje posebnosti koje su drugi pravni sustavi već odavno napustili, svjesni da je nove društvene zadaće kaznenog pravosuđa nemoguće ostvariti kroz procesne odredbe prilagođene pravosuđu kraja 19. stoljeća, pa je u budućim promjenama ZKP-a nužno pristupiti i temeljitoj reformi ovoga stadija postupka.

⁴⁴ Još 2011. godine ovaj je institut uveden u radne, trgovačke i obiteljske sporove, a 2013. proširen je na sve sporove. Tironi, Ivan, *Postupak po žalbi – Između potreba za povećanjem kvalitete suđenja i osiguranja veće učinkovitosti*, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, 3/2017, str. 718–719.

⁴⁵ Izazvala je i dosta medijske pažnje: <https://n1info.hr/vijesti/zbog-zakona-o-kaznenom-postupku-suci-vrhovnog-suda-zestoko-prozvali-vladu/>, <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/sad-i-vrhovni-sud-kritizira-malenicine-izmjene-zakona-o-kaznenom-postupku-sabor-bi-ga-trebao-vratiti-vladi/>, <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/sudac-vrhovnog-suda-zakon-o-kaznenom-postupku-je-rad-loseg-ucenika-koji-lose-prepisuje-od-nekoga-sa-strane---728166.html> (pristupljeno 14. 10. 2022.).

ku⁴⁶. Kao što je poznato, apel nije doveo do toga da Konačni prijedlog Zakona bude vraćen Vladi na doradu, već je izglasan u Saboru.

5.1. Značajna promjena u postupanju drugostupanjskih sudova

Teško je ne složiti se s onim dijelom zaključaka koji govore o tome da uvedena promjena nije bila predmet ni opće ni stručne rasprave. Sa zaključkom da se radi o rješenju koje ne bi pridonijelo bržem završavanju kaznenih postupaka,⁴⁷ a dovelo bi u pitanje pravičnost postupka u cjelini, teško se složiti i s njim se zapravo raspravlja u analizi prakse Europskog suda za ljudska prava, koji višekratno ukidanje presuda razmatra kao sustavni nedostatak pravosudnog sustava, sa značajnim negativnim utjecajem na mogućnost ostvarenja prava na suđenje u razumnom roku, koje je pak jedna od temeljnih sastavnica prava na pravični postupak. Stoga je taj zaključak u kontradiktornosti s pravnim stajalištima Europskog suda. U vezi sa zaključcima da se radi o značajnoj, strukturalnoj promjeni u postupanju drugostupanjskih sudova potrebno je iznijeti određena opažanja.

Značajna, strukturalna promjena u postupanju drugostupanjskih sudova sadržana je u obvezi drugostupanjskog suda da provede raspravu nakon što u okviru žalbenog postupka uoči da bi prvostupanjsku presudu bilo potrebno ukinuti, ali bi to ukidanje predstavljalo drugo ukidanje u istom predmetu. Radi se o bitnoj promjeni u načinu rada drugostupanjskih sudova, koji po odredbama ZKP-a koje su vrijedile prije posljednjih izmjena i dopuna nije imao obvezu, a ni mogućnost provođenja rasprave. Mogućnost održavanja rasprave pred drugostupanjskim sudom ukinuta je stupanjem na snagu ZKP-a iz 2008. godine. Iz Konačnog prijedloga tog Zakona vidljivo je da je mogućnost odlučivanja drugostupanjskog suda u raspravi ukinuta zato što se te odredbe u praksi nisu primjenjivale („provođenje drugostupanjske rasprave u aktualnoj praksi tek krajnje simbolično zastupljeno“)⁴⁸ te su one, prema mišljenju predlagate-

⁴⁶ Zaključci su dostupni na web-stranici Vrhovnog suda Republike Hrvatske: <https://www.vsrh.hr/vrhovni-sud-republike-hrvatske-uputio-hrvatskom-saboru-zakljucke-sjednice-kaznenog-odjela.aspx> (pristupljeno: 14. 10. 2022.).

⁴⁷ Sama zabrana drugostupanjskom sudu da više nego jednom ukine prvostupanjsku presudu izvjesno ne bi trebala dovesti do odugovlačenja postupka. Ono što bi vezano uz duljinu trajanja postupaka moglo izazvati probleme jest mogućnost koja je nepotrebno propisana ZIDZKP-om, a koja se odnosi na mogućnost žalbe na presudu drugostupanjskog suda ako je taj sud nakon održane rasprave utvrdio činjenično stanje drugačije nego prvostupanjski sud i na tako utvrđenom činjeničnom stanju utemeljio svoju presudu (čl. 490. st. 1. toč. 2. ZKP-a).

⁴⁸ Bayer je smatrao da je „[u] praksi naših sudova odlučivanje drugostupanjskog suda na temelju održane rasprave prava (...) rijetkost“. Vidi Bayer, Vladimir, *Kazneno procesno pravo – odabrana poglavlja, Knjiga I. Uvod u teoriju kaznenog procesnog prava*, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 1997, str. 88.

lja, bile dovoljno kompenzirane kroz obvezu prvostupanjskog suda da provede sve dokaze koje je naložio drugostupanjski sud.⁴⁹ Nadalje, prema mišljenju predlagatelja, uvedene promjene nisu utjecale na prava sudionika te su bile usmjerene na ubrzanje postupka.⁵⁰ Dakle iako je uvođenje obveze održavanja rasprave pred drugostupanjskim sudom značajna promjena, ne radi se o revolucionarnom iskoraku u našem kaznenom postupku, već se radi o institutu koji je sve do ZKP-a iz 2008. godine bio dio naše pravne tradicije.⁵¹ Ipak, između ranijih i novouvedenih odredaba o raspravi pred drugostupanjskim sudom postoje važne razlike.

Prva je razlika što je novim odredbama uvedena obveza provođenja rasprave pred drugostupanjskim sudom, kad se za to ispune pretpostavke, odnosno nakon što drugostupanjski sud zaključi da je potrebno i drugi put ukinuti prvostupanjsku presudu.⁵² Ranije je to bila samo mogućnost. Drugostupanjski je sud imao mogućnost o žalbi odlučiti u sjednici vijeća ili na temelju održane rasprave (čl. 375. st. 1. ZKP/97).⁵³ Druga je važna razlika što se prema odredbama ZKP/97 rasprava pred drugostupanjskim sudom mogla održati samo ako je zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja bilo potrebno izvesti nove dokaze ili ponoviti već prije izvedene dokaze i ako su postojali opravdani razlozi da se predmet ne vrati prvostupanjskom sudu na ponovnu (glavnu) raspravu (čl. 376. st. 1. ZKP/97). Dakle, mogućnost održavanja rasprave bila je ograničena samo na slučajeve u kojima je drugostupanjski sud utvrdio da postoje pogreške u utvrđivanju činjenica od strane prvostupanjskog suda, ali ne i na situacije u kojima bi prvostupanjsku presudu trebalo ukinuti

⁴⁹ Konačni prijedlog Zakona o kaznenom postupku, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, prosinac 2008., str. 190, dostupno na: <https://www.sabor.hr/hr/konacni-prijedlog-zakona-o-kaznenom-postupku-drugo-citanje-p-z-e-br-116> (pristupljeno: 19. 10. 2022.). Vidi i Tripalo, Dražen, *Tijek kaznenog postupka: Kontrola optužnice, rasprava, pravni lijekovi*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2/2008, str. 746.

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ Odredbe o raspravi pred drugostupanjskim sudom preuzete su u ZKP/97 iz Zakona o krivičnom postupku iz 1977. godine, koji je 1991. godine preuzet u hrvatsko zakonodavstvo. U Zakon o krivičnom postupku iz 1977. godine preuzete su iz Zakonika o krivičnom postupku iz 1953. godine.

⁵² Opravdano se postavlja pitanje ima li drugostupanjski sud mogućnost održavanja rasprave nakon što na sjednici vijeća utvrdi da bi prvi put trebalo ukinuti prvostupanjsku presudu. U ZKP-u ne postoji ništa što bi drugostupanjski sud onemogućilo da na taj način postupi. Navedenu situaciju regulira samo opća odredba čl. 474.a, na temelju koje se može zaključiti da drugostupanjski sud tu mogućnost ima ako na temelju svih okolnosti slučaja procijeni da održavanje rasprave pred drugostupanjskim sudom omogućava brže okončanje postupka, bez nanošenja štete pravima obrane okrivljenika i drugim legitimnim interesima u kaznenom postupku.

⁵³ Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine br. 110/97, 27/98 – ispr., 58/99, 112/99, 58/02, 143/02 – ispr., 115/06.

zbog procesnih povreda.⁵⁴ Prema novim odredbama obveza provođenja rasprave pred drugostupanjskim sudom postoji neovisno o tome iz kojeg je razloga potrebno drugi put ukinuti prvostupanjsku presudu, što znači da je uvedena obveza provođenja rasprave pred drugostupanjskim sudom ne samo kada drugostupanjski sud prethodno utvrdi postojanje pogreške u utvrđivanju činjenica već i kad utvrdi postojanje procesne povrede.

Uzimajući u obzir sve izneseno – da se radi o institutu koji neko vrijeme (desetak godina) nije postojao u našem kaznenom procesnom pravu (ali koji je dio naše pravne tradicije), da se taj institut, i onda kada je postojao, gotovo i nije primjenjivao u praksi, da se uvodi obveza održavanja rasprave pred drugostupanjskim sudom (što nikad ranije kod nas nije postojalo) i da se u velikom opsegu šire pretpostavke pod kojima postoji mogućnost/obveza provođenja rasprave (ne samo pogreške u utvrđivanju činjenica već i procesne pogreške) – možemo zaključiti da se radi o značajnoj promjeni. Međutim do tog ćemo zaključka doći samo ako zaista očekujemo da će ove odredbe dovesti do puno većeg broja rasprava pred drugostupanjskim sudom, odnosno do prebacivanja tereta suđenja s prvostupanjskog na drugostupanjski sud. Cilj ovih odredbi ne treba promatrati na taj način. One bi prije svega trebale preventivno djelovati i na prvostupanjski i na drugostupanjski sud. Na prvostupanjski sud tako da savjesno obavlja zadaću suđenja u prvom stupnju, a na drugostupanjski sud da temeljito preispituje prvostupanjsku presudu i da prvostupanjski sud, u slučaju prvog ukidanja njegove odluke, upozori na sve pogreške i nedostatke suđenja u prvom stupnju te da prvostupanjski sud sve pogreške i nedostatke na koje ga je upozorio drugostupanjski sud u ponovnom suđenju otkloni. Ako zamišljamo takav scenarij, koji je sasvim razumno i opravdano očekivati od dobro ustrojenog pravosudnog sustava, rasprave pred drugostupanjskim sudom trebale bi biti rezervirane samo za neke iznimne slučajeve te u tom smislu ne bi predstavljale značajnu promjenu u postupanju drugostupanjskih sudova.

Realna očekivanja u vezi s tim institutom možemo graditi na temelju iskustava s primjenom tog instituta u našem građanskom procesnom pravu. Prema iskustvima iz te grane sudovanja, najveći problem u primjeni ovoga instituta predstavlja „eventualno neprofesionalno postupanje suca prvog stupnja, koji nakon što mu je ukinuta prvostupanjska presuda, ne postupa po uputi suda drugog stupnja, već jednostavno odmah vraća spis s identičnim postupkom i presudom, znajući da mu drugostupanjski sud ne može ukinuti presudu“.⁵⁵ Takvo postupanje suca prvog stupnja izgleda skandalozno, a glavni razlog za takvo postupanje trebalo bi „tražiti u trenutnom sustavu ocjenjivanja sudaca

⁵⁴ Bayer, *op. cit.*, str. 87–88; Vasiljević, Tihomir, *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke Republike Srbije, Beograd, 1970, str. 604–607.

⁵⁵ Tironi, *op. cit.*, str. 719.

i razloga za njihovu odgovornost⁵⁶.⁵⁶ Prema tom sustavu sudac koji na takav način postupa neće trpjeti nikakvu štetu, pa ni biti izvrnut mogućnosti pokretanja stegovnog postupka, jer temelj za ocjenjivanje kvalitete rada sudaca, kao i za njihovu stegovnu odgovornost, ne predstavlja kvaliteta njihova rada, već broj odluka koje je donio u određenom razdoblju.⁵⁷ Tako je sudac koji postupi na takav način u boljoj poziciji od onoga suca koji utroši dodatno vrijeme i trud u suđenje i u postupanje u skladu s uputama drugostupanjskog suda. Usprkos tim problemima rasprave pred drugostupanjskim sudom u građanskoj grani sudovanja iznimno su rijetke⁵⁸ i na temelju toga nije realno očekivati da će u kaznenoj grani sudovanja situacija biti drugačija.

5.2. O praksi višekratnog ukidanja prvostupanjskih presuda

Prethodna razmatranja pokazala su da se o institutu zabrane dvostrukog ukidanja prvostupanjske presude kod nas dominantno raspravlja u kontekstu odnosa između prvostupanjskog i drugostupanjskog suda. U kontekstu tog odnosa potrebno je istaknuti da ukidanje prvostupanjske presude nije i ne smije biti sredstvo kojim se disciplinira prvostupanjski sudac koji neprofesionalno obavlja svoj posao. Za takve suce trebaju se primjenjivati mehanizmi stegovne odgovornosti.⁵⁹ Izbjegavanje takvih mehanizama i provođenje discipliniranja ili educiranja prvostupanjskih sudaca kroz ukidanje njihovih presuda izaziva dramatične negativne posljedice za sve one koji su zainteresirani da se kazneni postupak u razumnom roku okonča, za funkcioniranje kaznenog pravosuđa i za ostvarenje društvene uloge kaznenog postupka.⁶⁰ Ukidanje prvostupanjske presude iznimno je stroga procesna sankcija, koja se u pravosudnom sustavu koji na zadovoljavajući način funkcionira primjenjuje izvanredno. Iako je ona nekad nužna i poznaju je gotovo svi kaznenopravni sustavi, njezina učestalost

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ Prema istraživanju koje je proveo *Tironi*, na Županijskom sudu u Splitu, koji je drugi najveći županijski sud u zemlji, od kad je zabrana dvostrukog ukidanja uvedena u ZPP (2011.) do rujna 2016. održane su samo dvije rasprave pred drugostupanjskim sudom. *Tironi, op. cit.*, str. 721–722.

⁵⁹ Nužna pretpostavka za primjenu ovih mehanizama jest takav oblik organizacije kaznenog pravosuđa koji sucu omogućuje da savjesno obavlja svoj posao. Često se ističe da postojeća Okvirna mjerila za rad sudaca na suce stavljaju nerazmjerno težak teret, odnosno da se od njih očekuje donošenje velikog broja odluka, zbog čega je nemoguće očekivati i njihovu kvalitetu. *Tironi, op. cit.*, str. 721.

⁶⁰ Prema *Krapcu*, radi se o ostvarenju državne djelatnosti javnog kažnjavanja i otklanjanja neizvjesnosti u odnosima između pripadnika društvene zajednice. *Krapac, Davor i suradnici, Kazneno procesno pravno, Knjiga prva: Institucije*, Narodne novine, Zagreb, 2020, str. 4.

primjena upućuje na sustavne nedostatke pravosudnog sustava u kojem se to događa. Prvostupanjska se presuda ukida ili zbog toga što je u prvostupanjskom postupku došlo do bitnih procesnih povreda ili zbog toga što je došlo do pogrešaka u vezi s utvrđivanjem činjenica. I u jednom i u drugom slučaju radi se o propustima koje je sudac prvostupanjskog suda bio dužan izbjeći. Normalno je da se u radu događaju pogreške i propusti, međutim ukoliko se oni događaju učestalo, radi se o indikatoru sustavnih nedostataka toga pravosudnog sustava. Posebno je, naravno, problematično, ako u istom predmetu dolazi do višekratnog ukidanja prvostupanjske presude.

U skladu s praksom Europskog suda za ljudska prava, razvijenom vezano uz pravo na suđenje u razumnom roku,⁶¹ budući da se „vraćanje predmeta na ponovno ispitivanje često (...) nalaže kao rezultat pogrešaka nižih sudova, ponavljanje takvih naloga unutar jednoga postupka ukazuje na ozbiljne nedostatke u pravosudnom sustavu“.⁶² To je stajalište u nekim kasnijim presudama (ali ne svim) Sud donekle oslabio tako da višestruko ukidanje presude ne upućuje, već može upućivati na ozbiljne nedostatke u pravosudnom sustavu.⁶³ Posljednje je, blaže stajalište Sud istaknuo i u presudi donesenoj u predmetu protiv Republike Hrvatske.⁶⁴

Pretraživanjem baze odluka Europskog suda pronađeno je 75 presuda u kojima je Sud pozivao na ovo pravno stajalište u obrazloženju svojih odluka. U 46 presuda utvrđena je povreda prava na suđenje u razumnom roku u građanskim postupcima. U pet presuda utvrđena je povreda prava na suđenje u razumnom roku u upravnom postupku. 17 presuda odnosilo se na kazneni postupak, a sedam na adhezijski postupak. Od 17 presuda koje su se odnosile na kazneni postupak u 15 je utvrđena povreda okrivljenikova prava na suđenje u razumnom roku, a u dvije povreda obveze države da provede učinkovitu istragu u kontekstu čl. 2. Konvencije. Od sedam presuda koje su se odnosile na

⁶¹ Općenito o pravu na suđenje u razumnom roku u kaznenom postupku vidi Krapac, Davor, *Trajanje kaznenog postupka i pravo na kazneno suđenje u razumnom roku*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 1/2013, str. 5–13.

⁶² Sud je ovo stajalište prvi put iznio u presudi *Wierciszewska protiv Poljske* (App. no. 41431/98, Judgment of 25 November 2003), § 46.: „Although the Court is not in a position to analyse the juridical quality of the case-law of the domestic courts, it considers that, since the remittal of cases for re-examination is usually ordered as a result of errors committed by lower courts, the repetition of such orders within one set of proceedings discloses a serious deficiency in the judicial system.“

⁶³ Prvi je put Sud to učinio u presudi *Puž protiv Slovenije* (App. no. 76199/01, Judgment of 30 March 2006), § 22.: „Moreover, although the Court is not in a position to analyse the juridical quality of the case-law of the domestic courts, it considers that, since the remittal of cases for re-examination is usually ordered as a result of errors committed by lower courts, the repetition of such orders within one set of proceedings may disclose a serious deficiency in the judicial system.“

⁶⁴ *Jeans v. Croatia*, App. no. 45190/07, Judgment of 13 January 2011, § 39.

adhezijski postupak u pet je utvrđena povreda prava žrtve na suđenje u razumnom roku, a u dvije presude nije utvrđena povreda tog prava.

Zanimljivo je istaknuti da se relativno uzak krug država, i to srednje i istočne Europe, pojavljuje u pronađenih 75 presuda. Na Sloveniju se odnosi 16 presuda, na Rumunjsku i Rusiju po 13, na Sjevernu Makedoniju 10, na Poljsku 9, na Ukrajinu 7, na Moldaviju 4, na Tursku 2 i na Hrvatsku 1. Ako se ograničimo samo na presude koje se odnose na kazneni postupak, sedam ih se odnosi na Rusiju, četiri na Poljsku (od čega obje koje se odnose na povredu obveze provođenja učinkovite istrage u kontekstu čl. 2. Konvencije), tri na Rumunjsku, dvije na Sjevernu Makedoniju i jedna na Ukrajinu. U grupi onih koje se odnose na adhezijski postupak četiri se odnose na Rumunjsku (u jednoj je utvrđeno da nema povrede), a po jedna na Ukrajinu, Sloveniju (utvrđeno je da nema povrede) i Hrvatsku.

Radi se samo o preliminarnom istraživanju, u kojem se nije ulazilo u detaljnije analiziranje razloga zbog kojih je Sud utvrdio da je u konkretnom predmetu došlo do povrede nekog od prava zajamčenog Konvencijom, stoga je nemoguće iznositi definitivne zaključke, ali je moguće iznijeti nekoliko opažanja. Vidljivo je da se problem višestrukog ukidanja prvostupanjskih presuda pred Sudom pojavio u odnosu na sve grane sudovanja. Od 75 presuda, čak ih se 25 odnosilo na kazneno sudovanje (kazneni ili adhezijski postupak). Na temelju ove ograničene analize čini se da problem višestrukog ukidanja presuda postoji u zemljama srednje i istočne Europe. U analizi se pojavljuju tri zemlje s područja bivše Jugoslavije, što je također indikativno. Detaljnija bi analiza trebala obuhvatiti i druge predmete koji se vezano uz ovu problematiku pojavljuju pred Sudom, ali koji ne završavaju presudama, već nagodbama između države i podnositelja zahtjeva.

Možemo zaključiti da je stajalište Europskog suda vezano uz praksu višestrukog ukidanja presude u istom predmetu izrazito negativno.⁶⁵ Pored toga možemo zaključiti i da je nacionalni sustav potrebno urediti tako da se izbjegne mogućnost višekratnog ukidanja presude u istom predmetu. Jedini način na koji se to može učiniti jest da se drugostupanjskom sudu omogućiti da sam ispravi pogreške i propuste koji su počinjeni u prvostupanjskom postupku. S obzirom na način na koji je naš kazneni postupak organiziran, to se može učiniti jedino tako da se omogućiti provođenje rasprave pred drugostupanjskim sudom.

Ako pažljivo razmotrimo ove argumente, doći ćemo do zaključka da je odredbama ZKP/08, kojima je ukinuta mogućnost održavanja rasprave pred drugostupanjskim sudom, učinjena pogreška. Predlagatelj je u tom trenutku,

⁶⁵ Vidi i Henzelin, Marc; Rordorf, Héloïse, *When does the Length of Criminal Proceedings Become Unreasonable according to the European Court of Human Rights?*, *New Journal of European Criminal Law*, 1/2014, str. 89.

kao i danas, trebao razmišljati o širenju mogućnosti da drugostupanjski sud sam otkloni nedostatke koji su učinjeni u prvostupanjskom postupku, bez potrebe da se presuda ukida i predmet vraća prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje. Sada su te mogućnosti proširene, ali je uvedena i obveza provođenja rasprave nakon što drugostupanjski sud ustanovi da je potrebno i drugi put ukinuti prvostupanjsku presudu. S obzirom na neprihvatljivost prakse višekratnog ukidanja, kao i na iskustvo s primjenom ranijih odredbi o mogućnosti održavanja rasprave pred drugostupanjskim sudom, koje gotovo da se nisu primjenjivale u praksi, odredba o obveznom provođenju rasprave čini se opravdanom.

Takva odredba u komparativnom pravu nije uobičajena, ali nije ni sasvim nepoznata. Mogli bismo kazati da se u dobro organiziranim pravosudnim sustavima i ne pojavljuje problem višestrukog ukidanja prvostupanjskih presuda, pa prema tome ne postoji ni potreba usvajanja ovakvih odredbi. U komparativnom smo istraživanju pokušali saznati koliko je u drugim zemljama uobičajeno da drugostupanjski sud više nego jednom ukine prvostupanjsku presudu u istom predmetu. Ponuđeni su odgovori: nikada, gotovo nikada, vrlo rijetko, rijetko, nije toliko neuobičajeno. Nastavnici iz pet zemalja koje su sudjelovale u istraživanju (Italija, Litva, Portugal, Španjolska, Švedska) naveli se da se to u njihovim zemljama ne događa gotovo nikada. Nastavnici iz dvije zemlje (Estonija, Slovenija) odgovorili su da se to događa jako rijetko,⁶⁶ a iz jedne (Poljska) da se događa rijetko. Naravno, ne radi se o statističkim podacima, već o dojmovima pojedinih nastavnika, stoga se ne radi o rezultatima koje bismo mogli koristiti za bilo kakve konačne zaključke. Mogli bismo spekulirati da je u zemljama uključenim u istraživanje praksa višestrukog ukidanja prvostupanjske presude gotovo nepoznata ili jako rijetka. Možemo li to kazati i za naš sustav?

U istraživanju smo također pokušali saznati koliko je u drugim zemljama uobičajeno ukidanje presude u žalbenom postupku. Stoga smo pitali imaju li u njihovim zemljama žalbeni sudovi tu ovlast i koliko je često, prema njihovom mišljenju, primjenjuju (nikada, gotovo nikada, vrlo rijetko, rijetko, nije toliko neuobičajeno). U svim zemljama⁶⁷ postoji ovlast drugostupanjskog suda da ukine presudu donesenu u prvostupanjskom postupku. Nastavnici iz dviju zemalja (Španjolska i Švedska) odgovorili su da žalbeni sud ovu ovlast koristi jako rijetko, iz četiriju zemalja (Italija, Litva, Poljska, Portugal) rijetko, a iz dviju zemalja (Estonija, Slovenija) da ukidanje prvostupanjske presude od strane žalbenog suda nije toliko neuobičajeno. Ponovno se ne radi o statističkim podacima, već o dojmovima. U odnosu na Republiku Hrvatsku, statistički podaci postoje. Prema Statističkom pregledu o radu sudova za 2021. godinu koji

⁶⁶ Odgovor dobiven iz Francuske nije se mogao na smislen način uklopiti u rezultate istraživanja.

⁶⁷ Osim u Francuskoj, gdje tu ovlast ima samo kasacijski, ali ne i žalbeni sud.

je objavilo Ministarstvo pravosuđa i uprave u toj je godini u kaznenoj grani sudovanja u drugom stupnju (povodom žalbe) 5769 prvostupanjskih presuda općinskih sudova potvrđeno, 794 preinačeno, 489 riješeno na drugi način ili odbačeno, a 1511 ukinuto.⁶⁸ Radi se o ukupno 8563 odluke. Udio ukidajućih u ukupnom broju jest 17,65 %. Zanimljivo je i da je ukidajućih 90,30 % više nego odluka kojima se preinačuje prvostupanjska odluka. Ovakvi bi podaci, kako oni koji se odnose na naš sustav, tako i oni koji su prikupljeni u odnosu na druge sustave, mogli upućivati na zaključak da kod nas postoji problem višekratnog ukidanja prvostupanjskih presuda (jer se ne radi o pojavi koja je kod nas toliko neuobičajena), kao i da postoji značajan postotak presuda prvostupanjskih sudova koje se ukidaju u žalbenom postupku. Iz perspektive ovih podataka promjene učinjene sa ZIDZKP-om u odnosu na žalbeni postupak čine se opravdanima.

5.3. Preliminarni zaključak

Sve naprijed napisano upućuje na zaključak da je drugostupanjskom sudu trebalo vratiti ovlast provođenja rasprave kako bi mu se omogućilo da ispravi nedostatke koji su učinjeni u prvostupanjskom postupku, a koji se mogu ispraviti samo uz vođenje rasprave, odnosno uz poduzimanje onih procesnih radnji koje se u pravilu poduzimaju u postupku pred prvostupanjskim sudom, uz mogućnost izvođenja dokaza. S obzirom na to da praksa višekratnog ukidanja prvostupanjskih presuda u našem kaznenom sudovanju nije toliko neuobičajena, a da takva praksa upućuje na ozbiljni nedostatak pravosudnog sustava, opravdano je bilo uvesti obvezu drugostupanjskog suda da, nakon što ustanovi da bi prvostupanjsku presudu trebalo i drugi put ukinuti, sam provede raspravu i donese presudu. Prilikom razmatranja opravdanosti opredjeljenja za obvezu umjesto samo za mogućnost svakako treba imati na umu i podatke koji upućuju na to da županijski sudovi kao drugostupanjski sudovi značajno više ukidaju presude negoli ih preinačavaju.⁶⁹

⁶⁸ Statistički pregled o radu sudova za 2021. godinu, Ministarstvo pravosuđa i uprave, Zagreb, svibanj 2022., str. 35. Pregled je dostupan na: <https://mpu.gov.hr/statisticki-pregled-o-radu-sudova-26209/26209> (pristupljeno: 20. 10. 2022.). S obzirom na temu rada zanimljiv je podatak da je na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu u 2021. godini u radu bilo 46 predmeta starijih od deset godina. *Ibid.*, str. 58. Identični su podaci objavljeni i u Izvješću predsjednika Vrhovnog suda Republike Hrvatske o stanju sudbene vlasti za 2021. godinu, Vrhovni sud Republike Hrvatske, Zagreb, travanj 2022., str. 62, 94. Izvješće je dostupno na: <https://www.vsrh.hr/izvjescia-o-stanju-sudbene-vlasti.aspx> (pristupljeno: 20. 10. 2022.).

⁶⁹ Još uvijek nisu dostupni usporedivi podaci u odnosu na rad Visokog kaznenog suda Republike Hrvatske.

I zakonskim rješenjima vezanim uz zabranu dvostrukog ukidanja prvostupajnske presude može se uputiti niz prigovora vezano uz podnormiranost materije i potrebu detaljnije zakonske regulacije pojedinih pitanja. To je, uostalom, primjedba koja se iznosila i u odnosu na ranije zakonske odredbe koje su regulirale materiju provođenja rasprave pred drugostupajnskim sudom,⁷⁰ a koje su poslužile kao uzor za kreiranje aktualnih zakonskih rješenja. U sklopu budućih zakonskih izmjena, koje su vezano uz ovo pitanje izvjesne, poželjno bi bilo ukinuti mogućnost podnošenja žalbe u trećem stupnju na presudu koja je u drugom stupnju utemeljena na novo ili drugačije utvrđenim činjenicama jer se radi o rješenju koje iz aspekta zaštite prava okrivljenika i drugih legitimnih procesnih interesa nije opravdano, a ima potencijal da u potpunosti poništi prednosti koje se u sustavu mogu ostvariti kroz zabranu dvostrukog ukidanja prvostupajnske presude.

6. ZAKLJUČAK

Primarni cilj izmjena i dopuna ZKP-a bio je ubrzati kazneni postupak, i to kroz njegovu modernizaciju, odnosno kroz širu uporabu digitalne tehnologije u kaznenom postupku. Naravno da šire korištenje digitalne tehnologije nikad samo po sebi ne može biti cilj i da svaka takva promjena sa sobom donosi određene prednosti, ali i određene štete i rizike. Ključno je pitanje, kao i uvijek u pravu, donosi li se takvim promjenama ipak više koristi nego štete. Da bismo odgovorili na to pitanje, potrebno mu je pristupiti iz različitih perspektiva: iz perspektive samog kaznenog postupka i njegovih procesnih pravila, iz perspektive kaznenog pravosuđa i njegove spremnosti da predložene promjene prihvati i iz perspektive društva jer, u konačnici, kazneno je pravosuđe samo toliko dobro koliko je sposobno ostvariti svoju društvenu svrhu. Ako na taj način promatramo promjene koje donosi ZIDZKP/22, u vezi s njima možemo zaključiti sljedeće.

1. U odnosu na elektroničku komunikaciju: radi se o reformskom zahvatu koji nudi dobru osnovu za unapređenje procesa koji se odnose na izvanročišnu komunikaciju između tijela kaznenog postupka, stranaka i drugih sudionika postupka. Ovakvi procesi, da bi se osigurala njihova učinkovitost, trebaju biti uređeni na što standardiziraniji način, odnosno kroz što je više moguće jedinstvena pravila za sve procesne sudionike. U ovom trenutku takva pravila nije moguće kreirati jer nije moguće računati na digitalnu pismenost svih osoba koje dolaze u kontakt s

⁷⁰ Vasiljević, *op. cit.*, str. 606.

- kaznenim pravosuđem, zbog čega i nije uvedena obveza elektroničke komunikacije u odnosu na sve procesne sudionike. Realno je očekivati da će se doseg obveze elektroničke komunikacije u budućnosti širiti, ali jednako tako da će i razvoj informatičkog sustava koji nadležno ministarstvo kaznenom pravosuđu stavlja na raspolaganje omogućiti stvaranje elektroničkog spisa predmeta. Općenito se stvaranje elektroničkog spisa predmeta nameće kao razumni sljedeći korak u razvoju tog informatičkog sustava.
2. U odnosu na ročišta na daljinu: ne radi se o rješenju koje je namijenjeno široj primjeni u praksi, osobito u situacijama u kojima ne postoji suglasnost procesnih stranaka da se određeno ročište održi na ovaj način. Međutim radi se o rješenju koje može pomoći u situacijama u kojima se na drugi način ne može osigurati održavanje određenog procesnog ročišta. Rezultati komparativne analize pokazuju da naše pravo u izmjenama nije otišlo predaleko, odnosno da su mogućnosti koje naše pravo nudi za održavanje ročišta na daljinu relativno ograničene u usporedbi s drugim sustavima.
 3. U odnosu na audiosnimku rasprave: odredbe o tonskom snimanju rasprave dobra su osnova za ubrzanje postupaka pred prvostupanjским sudovima. Rasprava pred prvostupanjским sudom središnji je dio kaznenog postupka, tijekom kojeg se strankama i drugim procesnim sudionicima nude široke mogućnosti da u direktnoj međusobnoj interakciji i komunikaciji pred sudom iznesu svoje viđenje optužnice koja je predmet raspravljanja, dokaza na kojima se ona temelji i drugih za postupak važnih pitanja, i da na taj način utječu na postupak i na presudu prvostupanjskog suda. Klasični zapisnik nije u potpunosti vjerodostojan, a svakako nije najbolji svjedok o tome što se na raspravi dogodilo. Tonska snimka u tom je smislu puno bolji izbor. Pored toga ona nudi mogućnost da se rasprava održi brže, što također značajno pridonosi kvaliteti prvostupanjskog postupka. Određene prednosti klasičnog zapisnika pred snimkom, koje su nedvojbene, moguće je kompenzirati kroz odgovarajuću prilagodbu procesnih sudionika činjenici da se rasprava tonski snima. Važno pomoćno sredstvo predstavlja i automatski transkript zapisnika, čija će se kvaliteta kroz uporabu samo povećavati. Komparativna analiza pokazala je da se način vođenja zapisnika koji postoji kod nas može smatrati povijesno prevladanim.
 4. U odnosu na zabranu dvostrukog ukidanja prvostupanjške presude: pravno stajalište Europskog suda za ljudska prava prema kojem praksa višestrukog ukidanja prvostupanjške presude u istom predmetu upućuje ili može upućivati na ozbiljan nedostatak pravosudnog sustava dovoljno je opravdanje za ove reformske zahvate. Naš je sustav vezano uz odnos između prvostupanjskog i drugostupanjskog suda tako postavljen

da nesuglasje između tih sudova vezano uz procesna pitanja ili vezano uz utvrđivanje činjenica može rezultirati takozvanim ping-pong učinkom, odnosno višestrukim ukidanjem prvostupanjske presude. Jasno je da je to praksa koja u potpunosti obezvrjeđuje kazneni postupak, nanosi ogromnu štetu svima onima koji su zainteresirani da se kazneni postupak završi u razumnom roku i značajno podriva povjerenje društva u rad pravosuđa, istodobno onemogućujući ostvarenje društvene svrhe kaznenog postupka.

U smislu svega napisanog reformski su zahvati zaista usmjereni na stvaranje modernog pravosuđa spremnog za buduće izazove. Međutim radi se samo o prvom koraku, kojem se uz to mogu opravdano uputiti prigovori vezano uz nedovoljnu osmišljenost i razrađenost pojedinih rješenja koja nudi. Ako kazneno pravosuđe zamislimo kao mozaik, možemo kazati da se radi tek o nekoliko kamenčića, i da je pred nama još puno slaganja kako bi mozaik zasjao u svom punom sjaju.

LITERATURA

1. Bayer, Vladimir, *Kazneno procesno pravo – odabrana poglavlja, Knjiga I. Uvod u teoriju kaznenog procesnog prava*, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 1997.
2. Hartl, Anja, *Audiovisuelle Vernehmungen und Verhandlungen im Strafverfahren, Ein systematischer Vergleich zur schriftlichen Protokollierung und deren Problemstellungen*, Johannes Kepler Universität Linz, 2022.
3. Henzelin, Marc; Rordorf, Héloïse, *When does the Length of Criminal Proceedings Become Unreasonable according to the European Court of Human Rights?*, *New Journal of European Criminal Law*, 1/2014.
4. Ivičević Karas, Elizabeta, *Kazneno pravosuđe u vrijeme pandemije COVID-19 – Balansiranje između zaštite zdravlja i procesnih jamstava*, u: *Primjena prava za vrijeme pandemije COVID-19*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava, Zagreb, 2021.
5. Ivičević Karas, Elizabeta, *Tehnički audio-video uređaj kao sredstvo poduzimanja radnji u kaznenom postupku – Hrvatsko zakonodavstvo i praksa*, u: Bejatović, Stanko (ur.), *Video-link i druga tehnička sredstva kao načini preduzimanja procesnih radnji u kaznenom postupku (norma, praksa i poželjni slučajevi širenja mogućnosti primene)*, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Misija u Srbiji, Beograd, 2021.
6. Joecks, Wolfgang, *Strafprozessordnung – Studienkommentar*, Verlag C. H. Beck, München, 2011.
7. Kos, Damir, *Što donosi novi Prijedlog IX. novele Zakona o kaznenom postupku*, u: *Novine u kaznenom zakonodavstvu – 2022.*, Vrhovni sud Republike Hrvatske i Pravosudna akademija, Opatija, 9.–10. svibnja 2022.
8. Krapac, Davor i suradnici, *Kazneno procesno pravno, Knjiga prva: Institucije*, Narodne novine, Zagreb, 2020.
9. Krapac, Davor, *Trajanje kaznenog postupka i pravo na kazneno suđenje u razumnom roku*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 1/2013.

10. Lonardo, Luigi, *The Veiled Irreverence of the Italian Constitutional Court and the Contours of the Right to Silence for Natural Persons in Administrative Proceedings*, *European Constitutional Law Review*, 2021.
11. Maganić, Aleksandra, *Primjena elektroničke tehnologije u parničnom postupku*, u: *Novine u parničnom procesnom pravu*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava, Zagreb, 2020.
12. Roxin, Claus; Schönemann, Bern, *Strafverfahrensrecht, Ein Studienbuch*, Verlag C. H. Beck, München, 2012.
13. Sanders, Anne, *Video-Hearings in Europe Before, During and After the COVID-19 Pandemic*, *International Journal for Court Administration*, 2/2020.
14. Seiler, Stefan, *Strafprozessrecht*, facultas.wuv, Wien, 2015.
15. Tintor, Jugoslav, *Neophodnost tonskog snimanja u krivičnom postupku*, u: *Videolink i druga tehnička sredstva kao načini preduzimanja procesnih radnji u kaznenom postupku (norma, praksa i poželjni slučajevi širenja mogućnosti primene)*, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Misija u Srbiji, Beograd, 2021.
16. Tironi, Ivan, *Postupak po žalbi – Između potreba za povećanjem kvalitete suđenja i osiguravanja veće učinkovitosti*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu*, 3/2017.
17. Tripalo, Dražen, *Tijek kaznenog postupka: Kontrola optužnice, rasprava, pravni lijekovi*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 2/2008.
18. Uzelac, Alan, *COVID-19 kao katalizator za digitalizaciju pravosuđa?*, u: *Primjena prava za vrijeme pandemije COVID-19*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava, Zagreb, 2021.
19. Valković, Laura; Gospočić, Ana-Marija, *Videotehnologija de lege lata i de lege ferenda u svjetlu poštivanja prava okrivljenika na pravičan postupak*, u: *Novine u kaznenom zakonodavstvu – 2022.*, Vrhovni sud Republike Hrvatske i Pravosudna akademija, Opatija, 9.–10. svibnja 2022.
20. Vasiljević, Tihomir, *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke Republike Srbije, Beograd, 1970.

Summary

Zoran Burić, PhD*

NINTH AMENDMENT OF THE CRIMINAL PROCEDURE ACT: IS THE MODERN JUDICIARY READY FOR FUTURE CHALLENGES?

The paper analyses the most important changes that were introduced into the Croatian criminal procedure with the Act on Amendments to the Criminal Procedure Act of 2022. This Act is marked by the aspiration to modernise the criminal procedure through the introduction of electronic communication between the authority of the criminal procedure and its participants, the expansion of the possibility of holding remote hearings, and the mandatory sound recording of the trial. All these changes have opened some important questions related to the way our criminal justice currently works, as well as in relation to its ability to adapt to the targeted changes, but also the compliance of the changes themselves with some other procedural rules and the fundamental rights of the procedural participants, primarily the defendant. With the aim of speeding up the procedure, the Act also includes a ban on the double quashing of the first-instance judgment, in connection with which there was quite an uproar among the professional public. The paper argues why the changes made by the Act were necessary, but also warns of certain shortcomings of the proposed solutions.

Keywords: criminal procedure, modernisation, digital technology, electronic communication, remote hearing, audio recording of the trial, prohibition of double quashing of the first-instance judgment

* Zoran Burić, PhD, Associate Professor at the Department for Criminal Procedural Law, University of Zagreb, Faculty of Law; e-mail: zoran.buric@pravo.hr; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5353-8478>.